

Nr 98

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa frågor rörande tjänstebostäderna för folkskolans lärare; given Stockholms slott den 25 februari 1955.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ivar Persson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, i anslutning till ett av särskilda sakkunniga framlagt betänkande, vissa ändrade bestämmelser i fråga om tjänstebostäder för folkskolans lärare. Sålunda föreslås bl. a. införande av s. k. tätortsförteckningar av innebörd, att skyldighet för skoldistrikt att tillhandahålla tjänstebostäder icke föreligger på ort, som är upptagen på dylik förteckning. Vissa ändrade bestämmelser föreslås beträffande tjänstebostädernas beskaffenhet m. m. En höjning av de av riksdagen fastställda hyrorna för folkskolans tjänstebostäder föreslås också. Höjningen varierar mellan 15 och 40 procent. Slutligen föreslås höjning av statsbidraget till anskaffande av tjänstebostäder med 2 000 kronor per bostad. Maximisumman för Kungl. Maj:ts bidragsbeslut föreslås även för nästa budgetår fastställt till 6 000 000 kronor.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 februari 1955.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Persson, *vissa frågor rörande tjänstebostäderna för folkskolans lärare* samt anför därvid följande.

1. Inledning

På folkskolans område har tjänstebostäderna åt lärarna alltid varit av stor betydelse. Under mycket lång tid utgjordes lärarens avlöning av dels en kontant lön och dels fri bostad eller ersättning för utebliven bostadsförmån. När på 1930-talet avlöningsförhållandena omlades till bruttolön, varigenom lärarna fick betala hyra för upplåten tjänstebostad, kvarstod alltfört behovet av att tjänstebostad tillhandahölls i en stor mängd fall, framför allt i landsbygdskommunerna där möjligheterna för lärarna att själva kunna hyra annan bostad var mycket små. Tjänstebostadsfrågans betydelse för såväl skoldistriktet som lärarna medförde behov av reglerande bestämmelser i skilda hänseenden. Efter ingående utredningar framlades ett sakkunnigförslag i ämnet i januari 1946, och på höstsessionen av 1946 års riksdag beslöts en genomgripande nyreglering av bestämmelserna om folkskolans tjänstebostäder, med giltighet från och med den 1 juli 1947. Härvid infördes också för första gången statsbidrag till uppförande och reparation av dylika bostäder. Tjänstebostadshyrorna fastställdes sedermera genom beslut av 1947 års riksdag. De bestämmelser om tjänstebostäderna, som blev en följd av 1946—1947 års riksdagsbeslut, är i korthet följande. Skyldighet för vissa skoldistrikt att tillhandahålla tjänstebostäder åt folkskolans lärare återfinnes i 52 § folkskolestadgan. Angående lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad stadgas i 26 § avlöningsreglementet för folkskolan. I boställsordningen för folkskolans lärare av den 30 december 1946 (SFS 1946: 883) finnes bestämmelser rörande tjänstebostads be-

lägenhet och beskaffenhet m. m. I boställsordningen har också intagits bestämmelserna om hyresbeloppen (hyresavdragen), medan skyldigheten för lärarna att erlægga hyra i form av avdrag på avlöningen stadgas i den nyssnämnda 26 § avlöningsreglementet. Statsbidrag till uppförande och reparation av tjänstebostad utgår enligt kungörelsen den 30 december 1946 (nr 887) angående statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare.

Vad statsbidragen på skolväsendets område beträffar har de senaste årens av löne- och prisnivåns höjningar betingade fluktuationer i kostnadsfördelningen mellan stat och kommun medfört upprepade krav på omprövning av bidragsgrunderna och därvid bland annat i fråga om bidragen till anskaffande av tjänstebostäder. Dessa krav föranledde Kungl. Maj:t att framlägga förslag till 1952 års riksdag om viss höjning av bland annat bidragen till tjänstebostäder i avvaktan på en översyn genom särskilda sakkunniga.

I anslutning härtill tillkallade jag, med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande, den 10 april 1952 sex sakkunniga — överdirektören *C. W. Curtman*, ordförande, lantbrukaren och ledamoten av riksdagens II kammare *L. D. Cassel*, chefredaktören och ledamoten av riksdagens I kammare *A. K. Gillström*, hemmansägaren och ledamoten av riksdagens II kammare *N. Ivar Johansson*, undervisningsrådet *N. B. Karnell* samt lantbrukaren och ledamoten av riksdagens II kammare *L. A. Widén* — för omprövning av grunderna för bland annat statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare.

De sakkunniga — som antagit benämningen *sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område* — har den 15 oktober 1954 avgivit betänkande och förslag rörande statsbidrag till anskaffande av tjänstebostäder för folkskolans lärare m. m. (SOU 1954: 27). Häröver har yttranden avgivits av skolöverstyrelsen, efter hörande av statens folkskolinspektörer, av länsstyrelserna i samtliga län, statskontoret, bostadsstyrelsen, 1952 års tjänstebostadsutredning och allmänna statsbidragsutredningen samt av svenska stadsförbundet och svenska landskommunernas förbund, varjämte Sveriges folkskolläraryrkesförbund, Sveriges folkskolläraryrkesinnestillsällning, Sveriges småskolläraryrkesinnestillsällning, Sveriges överläraryrkesinnestillsällning samt Sveriges allmänna organist- och kantorsförening inkommit med gemensamt yttrande.

I betänkandet har de sakkunniga i enlighet med sitt uppdrag i främsta rummet behandlat frågan om statsbidragen till uppförande av tjänstebostäder för lärare. Emellertid har de sakkunniga i samband härmed till behandling upptagit också ett flertal andra frågor berörande tjänstebostäderna. Sålunda föreslår de sakkunniga dels en ytterligare begränsning av kommunernas skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder, dels vissa ändringar i bestämmelserna rörande lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad, dels ock vissa ändringar i föreskrifterna angående bostädernas be-

skaffenhet. Vissa av de sistnämnda ändringarna beräknas medföra en sänkning av byggnadskostnaderna. Vidare har de sakkunniga framlagt förslag i syfte att ge kommunerna en bättre kompensation för skyldigheten att tillhandahålla lärarna tjänstebostäder genom höjning såväl av lärarnas hyresavdrag som av statsbidraget för anskaffande av tjänstebostäder.

2. Tjänstebostadsbeståndet

De sakkunniga har införskaffat och sammanställt en del statistiska uppgifter beträffande tjänstebostadsbeståndet vid utgången av vårterminen 1953. Av dessa uppgifter torde här få intagas följande.

Av nedanstående sammanställningar framgår antalet tjänstebostäder, fördelade på olika delar av riket och på respektive lärarkategorier (Tabell A) samt på hyresgrupper (Tabell B).

T a b e l l A				T a b e l l B	
Landsdel	Antal tjänstebostäder	Därav för		Hyresgrupp	Antal tjänstebostäder
		ord. folkskollärare	annan lärare		
Götaland	5 317	2 994	2 323	1	8 316
Svealand	2 818	1 588	1 230	2	1 765
Norrland	2 080	1 201	879	3	119
				4	15
				5	—
Summa	10 215	5 783	4 432		10 215

Antalet lärartjänster utgjorde enligt uppgift från skolöverstyrelsen 31 836 vid utgången av vårterminen 1953, varav 15 445 ordinarie folkskollärartjänster och 16 391 lärartjänster av annan kategori, d. v. s. »annan lärare». Om det procentuella förhållandet mellan antalet med tjänstebostäder försedda lärare och det totala antalet lärare beräknas, erhålles för landet i dess helhet till resultat att för 32 procent av lärartjänsterna i riket finns tjänstebostad. Tjänstebostadsprocenten för ordinarie folkskollärare utgör 37 och för annan lärare 27.

Då emellertid tjänstebostäder enligt gällande bestämmelser behöver finnas endast på skolorter utan hyresmarknad, synes den nu gjorda jämförelsen mellan antalet tjänstebostäder och det totala antalet lärartjänster icke ge en klar bild av tillgången på tjänstebostäder i förhållande till behovet. För att ernå ett i huvudsak rättvisande resultat, bör som jämförelseobjekt användas icke det totala antalet lärartjänster utan antalet sådana tjänster i landsbygdsdistrikten. Antalet lärartjänster på landsbygden uppgick till sammanlagt 19 846, varav 10 098 för ordinarie folkskollärare och 9 748 för annan lärare. En jämförelse med nu angivna antal lärartjänster som grundger till resultat en betydligt högre tjänstebostadsprocent, nämligen omkring 50. För de båda lärarkategorierna ordinarie folkskollärare och »annan lärare» skulle resultatet vid användande av detta beräkningssätt bli 57 respektive 45 procent.

1941 års lärarlönesakkunniga lämnade i sitt betänkande (SOU 1946:8) — som legat till grund bland annat för nu gällande boställsordning för folkskolans lärare och kungörelse angående statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare — vissa statistiska uppgifter rörande tjänstebostäder för lärare vid folk- och småskolor. I avsikt att så nära som möjligt uppnå önskemålet att statistiken endast skulle omfatta orter, där hyresmarknad saknades, uteslöt de sakkunniga vid infordrandet av uppgifter från skoldistriktet sådana städer och köpingar, som bildade självständiga skoldistrikt. De sakkunnigas undersökning avsåg förhållandena under vårterminen 1942. I de uppgifter, som avgavs, redovisades sammanlagt 13 928 tjänstebostäder. Enligt en samtidigt av skoldistriktet utförd klassificering av bostäderna, vilken verkställdes i överensstämmelse med en viss av de sakkunniga angiven kategoriindelning, skulle härav 991 ha utgjort A-bostäder, 3 820 B-bostäder, 4 292 C-bostäder samt 4 825 D-bostäder.

Antalet A-bostäder utgjorde vårterminen 1953 för ordinarie folkskollärare 2 736 eller 47 procent av hela antalet bostäder för dylika lärare. Motsvarande siffror för annan lärare var 1 234 respektive 28. Antalet C-bostäder åter uppgick till 1 473 eller 25 procent av hela antalet bostäder för ordinarie lärare samt till 1 956 eller 44 procent av antalet bostäder för annan lärare. Av samtliga tjänstebostäder utgjorde 39 procent A-bostäder, 28 procent B-bostäder och 33 procent C-bostäder. A-bostäderna utgjorde sålunda en större del än bostäder tillhörande någon av de övriga bostadsklasserna, då man ser till hela antalet tjänstebostäder liksom bostäder för enbart ordinarie folkskollärare, medan däremot antalet C-bostäder var störst, då det gäller annan lärare. För den sistnämnda kategorien av lärare var alltså bostadsstandarden lägst, så långt klassindelningen enligt 20 § boställsordningen kan anses giva representativt uttryck för tjänstebostädernas standard.

Det ovan återgivna siffermaterialet beträffande tjänstebostäderna och deras fördelning å bostadsklasser vid de angivna undersökningstillfällena vårterminen 1942 och vårterminen 1953 kan givetvis utnyttjas för jämförelser. Några bestämda slutsatser torde dock näppeligen kunna dragas av dylika jämförelser, enär bland annat något olika klassificeringsgrunder torde ha använts. Beträffande utvecklingen från 1947 till 1953 konstateras, att antalet A-bostäder ökat trots att totala antalet tjänstebostäder minskat.

Enligt 7 § 2 mom. boställsordningen skall, därest annan tjänstebostad icke står till förfogande eller därest läraren så önskar, för ordinarie folkskollärare, som är ensamstående, såsom tjänstebostad kunna tills vidare godkännas bostad av mindre storlek än omkring 90 kvadratmeter, dock minst omkring 60 kvadratmeter. Antalet bostäder med en golvyta av omkring 60 kvadratmeter, vilka i enlighet härmed anvisats till ensamstående ordinarie lärare, utgjorde för hela landet endast 159, varav 28 klassificerats som A-bostäder, 47 som B-bostäder och 84 som C-bostäder.

Boställsordningen 12 § öppnar vidare möjlighet för skoldistrikt att såsom tjänstebostad anvisa åt ordinarie kvinnlig folkskollärare lägenhet, bestående av minst två i lämplig direkt förbindelse med varandra stående rum och kök med en sammanlagd golvyta av omkring 65 kvadratmeter, samt åt icke ordinarie folkskollärare eller småskollärare, biträdande lärare och lärare vid mindre folkskola ett rum och kök i direkt förbindelse på samma botten med en sammanlagd golvyta av omkring 45 kvadratmeter. Antalet tjänste-

bostäder av förstnämnda slag var 443 — varav 70 A-bostäder, 161 B-bostäder och 212 C-bostäder, medan bostäderna med en golvyta av omkring 45 kvadratmeter uppgick till 928. Härav var 71 A-bostäder, 248 B-bostäder och 609 C-bostäder. Det sammanlagda antalet bostäder, som med tanke på bland annat bostadsinnehavarens tjänsteställning icke fyllde de krav på golvyta, vilka angives i 7 § 1 mom. boställsordningen, uppgick således vid utgången av vårterminen 1953 till 1 530. Dessa bostäder representerade 15 procent av hela tjänstebostadsbeståndet.

Hela antalet sådana tjänstebostäder, som i enlighet med boställsordningens bestämmelser må tills vidare vara i avsaknad av centraluppvärmning, badrum eller vattenklosett, uppgick till ej mindre än 3 878 eller omkring 38 procent av hela tjänstebostadsbeståndet. Härav utgjorde 1 804 respektive 2 074 bostäder för ordinarie folkskollärare respektive annan lärare. I procent av hela antalet bostäder för nu nämnda kategorier av lärare uppgick här nämnda bostäder till drygt 31 för ordinarie folkskollärare och nära 47 för annan lärare. En jämförelse med det av 1941 års lärlönesakkunniga framlagda undersökningsmaterialet visar, att antalet bostäder med enbart vatten, avlopp och elektriskt ljus, d. v. s. som är utrustade med de s. k. primärbekvämligheterna men saknar centraluppvärmning, badrum eller vattenklosett, sjunkit (från 4 292 till 3 878).

Antalet bostäder, som jämlikt medgivande av skolöverstyrelsen fortfarande saknar vatten, avlopp eller elektriskt ljus, utgjorde för ordinarie folkskollärare 19 och för annan lärare 31, d. v. s. sammanlagt 50, och är följaktligen ytterst litet i förhållande till hela antalet bostäder.

I enlighet med de förutsättningar, som nu råder beträffande skyldigheten att tillhandahålla tjänstebostäder, har folkskolinspektörerna verkställt en bedömning av det totala antalet tjänstebostäder, som skulle vara erforderligt höstterminen 1958. Tjänstebostadsbehovet har därvid uppskattats till 7 846 för ordinarie folkskollärare och 5 229 för annan lärare eller totalt 13 075. Detta skulle vid jämförelse med antalet bostäder vid utgången av vårterminen 1953 innebära, att — om nu gällande bestämmelser ifråga om skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder bibehålles oförändrade — en ökning av omkring 2 050 tjänstebostäder för ordinarie folkskollärare och omkring 800 för annan lärare eller sammanlagt omkring 2 850 skulle vara erforderlig under femårsperioden fram till år 1958.

3. Skolväsendets beroende av lärarbostäder

Under utredningsarbetet har *de sakkunniga* övervägt, om man med hänsyn till det i kommunal regi eller med kommunalt stöd numera bedrivna bostadsbyggandet alltjämt kan ha behov av att bibehålla anordningen med tjänstebostäder för folkskolans lärare eller om tidpunkten kan anses vara inne att helt avveckla tjänstebostadssystemet. När de sakkunniga i betänkandet redogör för dessa överväganden, erinrar de till en början om att genom tillkomsten av 1947 års lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande möjligheterna vidgats för kommunerna att göra en mera aktiv insats till fromma för en ökad bostadsproduktion. Denna lag medger nämligen rätt för kommun att vidtaga subventioneringsått-

gårder i avsikt att stimulera bostadsförsörjningen. Den har därigenom ökat den kommunala handlingsfriheten på området. Lagen medför emellertid, framhåller de sakkunniga, icke någon skyldighet för kommun att vidtaga sådana åtgärder och innefattar än mindre något åliggande för kommunen att tillhandahålla bostäder åt sina invånare. Under sådana omständigheter kan enligt de sakkunniga någon garanti för lärare att erhålla bostad icke anses föreligga till följd av bestämmelserna i nämnda lag, och den kan således icke heller betraktas såsom något substitut till folkskoleväsendets tjänstebostadsföreskrifter. De sakkunniga har vidare ansett sig kunna konstatera, att möjligheterna att på lämpligt sätt upprätthålla skolväsendet alltjämt, särskilt på den egentliga landsbygden, är beroende av att den erforderliga lärarpersonalen kan få sin bostadsfråga ordnad på ett tillfredsställande sätt och att detta icke kan beräknas bli fallet med mindre tjänstebostadssystemet bibehålles.

I ett flertal *yttranden* har uttalanden gjorts för ett bibehållande av tjänstebostadssystemet för folkskolans lärare. Endast *bostadsstyrelsen, 1952 års tjänstebostadsutredning, Svenska stadsförbundet* och *Svenska landskommunernas förbund* har förklarat sig icke vara övertygade om behovet härav och ifrågasätter sålunda en avveckling av systemet i fråga. Såsom skäl härför åberopas framför allt de förbättringar rörande bostadsförsörjningen, som under senare år vidtagits från det allmännas sida, bland annat genom tillkomsten av 1947 års bostadsförsörjningslag.

Departementschefen. I likhet med de sakkunniga anser jag tillkomsten av bostadsförsörjningslagen icke utesluta behovet av särskilda bestämmelser och åtgärder beträffande lärarnas bostadsfråga. Enligt min mening är tjänstebostäderna ännu så länge av stor betydelse för folkskoleväsendet på landsbygden. Jag anser mig därför icke för närvarande kunna förorda en avveckling av tjänstebostadssystemet för folkskolans lärare men föreslår i det följande vissa åtgärder, som minskar behovet av dylika bostäder.

I olika sammanhang har under årens lopp framkommit, att förhållandena beträffande tjänstebostäderna för folkskolans lärare och de bestämmelser, som reglerar dessa förhållanden, icke är fullt tillfredsställande. Den av de sakkunniga verkställda utredningen visar detsamma. Tidpunkten för en revision av vissa av de nu gällande bestämmelserna om tjänstebostäderna torde sålunda vara inne. Det av de sakkunniga framlagda förslaget synes mig vara väl motiverat och avvägt och därför lämpligt att i huvudsak läggas till grund för de ändringar, som bör vidtagas. Jag framlägger därför i det följande förslag i ämnet, i huvudsak grundade på det angivna sakkunnigbetänkandet och avsedda att genomföras från och med den 1 juli 1955.

4. Skoldistrikts skyldighet att tillhandahålla lärarbostäder.

Enligt 52 § folkskolestadgan åligger det skoldistrikt att åt lärare tillhandahålla tjänstebostad, som står i överensstämmelse med de i boställsordningen givna eller med stöd av densamma meddelade bestämmelserna, om på ort, varest skola är belägen, i skolans närmare omgivning icke finnes hyresmarknad för sådana bostäder. Boställsordningens 1 § 2 mom. stadgar, att varje bostad, som av skoldistriktet upplåtits till lärare vid av distriktet inrättad folk- eller småskola, är tjänstebostad under förutsättning, att bostaden enligt föreskrifterna i boställsordningen kan hänföras till någon av de i föreskrifterna angivna klasserna. Undantag från denna regel kan icke förekomma på grund av andra omständigheter än sådana, som äger samband med bostadens beskaffenhet.

Som av de nyss återgivna bestämmelserna framgår är sålunda för närvarande skoldistrikts skyldighet att tillhandahålla lärare tjänstebostad knuten till begreppet »hyresmarknad». Detta begrepp har sedan länge varit omstritt, då det visat sig förenat med vissa svårigheter att i praktiken tillämpa detsamma. Av bestämmelserna torde ävenledes framgå, att skoldistrikt, som — oaktat att hyresmarknad enligt 52 § folkskolestadgan kan anses föreligga — uthyr bostad åt läraren, skall anses upplåta denna bostad åt honom som tjänstebostad och sålunda på för sådan bostad gällande villkor, om bostaden blott uppfyller boställsordningens krav. Gällande bestämmelser öppnar sålunda möjligheter för lärare att begära, att en av kommunen åt honom enligt vanliga hyresvillkor upplåten bostad skall förklaras såsom tjänstebostad. De kan sålunda utnyttjas av läraren i syfte att erhålla lägre hyra än som eljest skulle behöva erläggas å allmänna hyresmarknaden. Så har också skett i en del fall (jfr. t. ex. Regeringsrättens årsbok 1952 ref. 6 och 1954 not E 36). Mot bakgrunden av den mera aktiva bostadspolitik, som 1947 års bostadsförsörjningslag numera ger kommunerna möjlighet att bedriva, torde detta icke längre vara befogat, uttalar de sakkunniga. Mot begreppet hyresmarknad har även riktats den kritiken, att det icke angives på vad sätt man skall konstatera huruvida hyresmarknad finnes eller ej.

Efter att ha påtalat dessa nackdelar med det nuvarande systemet har *de sakkunniga* ansett sig böra ingå på en omprövning av hyresmarknadsbegreppet. Då denna omprövning emellertid icke lett till tillfredsställande resultat, har de sakkunniga i stället framlagt förslag om en annan metod för bestämmandet av skyldigheten för skoldistrikt att hålla tjänstebostäder för folkskolans lärare. Metoden skulle innebära upprättande av *t ä t o r t s f ö r t e c k n i n g a r*, d. v. s. förteckningar å skolorter, som är belägna inom bebyggelseområden (*tätorter*) av sådan karaktär, att skyldig-

het att tillhandahålla tjänstebostad prövats icke böra föreligga. Härom anför de sakkunniga ytterligare följande.

Med skolort avses här icke ett administrativt område utan den plats, där skola är belägen. Vid upprättandet av sådana förteckningar skall man fästa mindre avseende vid, om hyresmarknad enligt gällande praxis förefinnes eller icke, och i stället beakta huruvida respektive bebyggelseområdes storlek och struktur m. m. gör det sannolikt, att läraren där kan erhålla bostad utan att tjänstebostad tillhandahållas. Lärarens möjligheter att få bostad skall därvid icke bedömas med hänsyn till dagens läge å bostadsmarknaden utan efter vad som normalt kan vara att påräkna. Bebyggelseområdets storlek, läge och struktur samt av kommunen visad vilja att lösa bostadsfrågan för kommunens invånare bör vara grunden för dess upptagande å tätortsförteckningen. Skolort bör få uppföras å förteckningen även då densamma är belägen utanför tätort men på högst fyra kilometers avstånd från dennas gräns. En särskild tätortsförteckning skall upprättas för varje inspektionsområde.

I fråga om tätortsförteckningarnas giltighetstid anför de sakkunniga bland annat.

Tätortsförteckningarna bör vara gällande under väsentlig tidrymd. Möjligheterna att under denna tid företa ändringar i förteckningarna bör vara små, och ändringar sålunda sällan förekommande. Den väsentliga vinsten med tätortsförteckningarna skall nämligen ligga däri, att båda parter — läraren såväl som skoldistriktet — har kännedom om att skolort är eller inte är uppförd å tätortsförteckningen för inspektionsområdet och att orten efter den grundliga prövning, som verkställts i samband med förteckningens upprättande, inte heller kan komma att få sin ställning i detta hänseende ändrad förrän vid nästa översyn av förteckningarna. Härigenom skulle mera fasta normer vinnas för bedömandet av möjligheten att få respektive skyldigheten att tillhandahålla tjänstebostad. De hittills ej sällan förekommande meningsskiljaktigheterna i dessa frågor torde komma att minska i antal och i varje fall koncentreras till tidpunkterna för upprättandet av nya förteckningar. Ehuru förteckningarna bör vara gällande under väsentlig tidrymd, kan å andra sidan utvecklingen medföra så väsentliga förändringar av en Orts storlek och struktur, att den, som icke tidigare varit uppförd å förteckningen, efter någon tid utvisar karakteristika, som bör föranleda dess upptagande på tätortsförteckningen. Orsaken till sådana förändringar av en ort kan exempelvis vara, att en betydande industri startats på orten. En sådan utveckling, som här åsyftas, kan gå mer eller mindre snabbt. Det kan självfallet med hänsyn härtill diskuteras, vad som kan vara en lämplig period. Man torde få göra valet med utgångspunkt från de förut anförda synpunkterna om angelägenheten av så lång period som möjligt men samtidigt med beaktande av att perioden icke får göras längre än att hänsyn någorlunda snart kan komma att tagas till sådana förändringar, som nyss nämnts. De sakkunniga har därför kommit till den uppfattningen, att den lämpligaste längden av en period är fem år. Skulle ändock större och mera väsentliga förändringar av en ort under löpande period ge anledning till justering av tätortsförteckningen, bör detta i undantagsfall kunna ske.

Frågan om vilka orter, som bör uppföras å tätortsförteckningarna, utvecklar de sakkunniga närmare genom följande uttalanden, som de sakkunniga benämner anvisningar för upprättande av förslag till tätortsförteckningar.

Till grund för övervägandena om vilka orter, som skall uppföras å tätortsförteckningarna, bör läggas de förteckningar å tätorter, vilka uppgjorts av statistiska centralbyrån i anslutning till bearbetningen av material från den senaste folkräkningen.

Med ledning av dessa förteckningar å tätorter bör folkskolinspektörerna — var och en för sitt inspektionsområde — uppgöra förslag till tätortsförteckningar och därvid beakta följande.

Samtliga städer och köpingar skall medtagas å tätortsförteckning. Detta utesluter emellertid inte, att tjänstebostäder i vissa fall kan erfordras i »icke-tätortsdelar» av en del städer och köpingar. Sådana delar skall då undantagas vid uppförande av staden eller köpingen å förslaget.

I fråga om övriga orter inom inspektionsområdet skall gälla, att tätorter med minst 900 invånare skall medtagas samt därutöver mindre orter, där svårigheter kan antagas icke uppkomma för lärare att erhålla bostad utan att tjänstebostad tillhandahålles. Vid prövningen, huruvida sådan mindre ort skall medtagas bör hänsyn icke tagas till dagens läge på bostadsmarknaden. Om det med hänsyn till ortens läge och struktur m. m. kan förutsättas finnas vilja och intresse från kommunala myndigheters sida att i stiftelseform eller annorledes, genom insatser för bildande av bostadsrättsförening av något slag eller genom att stödja enskilda initiativ medverka till att lärarpersonalen erhåller bostäder å öppna bostadsmarknaden, utgör detta ett skäl att medta orten å förslaget till tätortsförteckning, även om invånarantalet skulle vara relativt litet.

Det bör beaktas, att inte bara från varandra klart avgränsade tätortsbildningar finnes, utan ofta kan tätortsbildningarna vara mer eller mindre sammanhängande även i områdena utanför en större tätort. Det bör i dylika fall iakttas, att tätort, som kanske endast har några hundra invånare men är belägen så nära annan tätort av liknande storlek, att orterna i fråga tillsammans är jämförbara med större tätorter, också kan uppföras å förteckningen tillsammans med den närbelägna tätorten.

När det gäller avstånd mellan skolan och ett nägorlunda närbeläget tätortsområdes gräns, bör uppmärksammas, att ort, där skola är belägen och som icke fyller det i huvudregeln angivna kravet på tätort, ändock undantagsvis kan uppföras å tätortsförteckningen, om den är belägen på sådant avstånd från å förteckningen upptagen tätort, att restiden och sättet för förflyttningen mellan bostaden och skolan kan betraktas såsom rimliga ur lärarens synpunkt samt anordningen för skolans vidkommande kan anses godtagbar. Härvid bör förefintligheten av lämplig kommunikationsmöjlighet tillmätas avgörande betydelse.

Det bör emellertid också beaktas, att i vissa fall tätort, som har mera än 900 invånare, ändock inte bör upptagas å förteckningen på grund av ortens allmänna struktur. Det kan exempelvis förhålla sig så, att man i industri- och brukssamhällen med relativt stort invånarantal praktiskt taget endast har egnahemsbebyggelse med enfamiljshus och så gott som helt saknar bebyggelse med hyreshus. I sådant fall kan möjligheter för lärare att få bostad å allmänna bostadsmarknaden vara obefintliga trots ortens storlek.

Orten bör därför icke medtagas å förteckningen. Detsamma kan gälla för t. ex. ett brukssamhälle, där bruket håller bostäder för sina anställda men andra bostäder — bortsett kanske från egna hem av enfamiljstyp — saknas. Det nu angivna undantaget skall dock ej gälla beträffande tätorter av nu nämnd karaktär, därest kommunen ordnar lärarens bostad på allmänna bostadsmarknaden. I sådana fall gäller alltså huvudregeln, och tätorten medtages i vanlig ordning i förteckningen.

I god tid före femårsperiods utgång bör Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts förordnande, skolöverstyrelsen med ledning av vunna erfarenheter utfärda anvisningar om vad som skall beaktas vid revision av de tätortsförteckningar, som gäller för löpande period.

Beträffande det administrativa förfarandet vid tätortsförteckningarnas upprättande m. m. föreslår de sakkunniga följande.

Då tätortsförteckningarna skall vara representativa för de verkliga förhållandena och alltså bygga på ingående kännedom om de olika skolorterna, bör det ankomma på folkskolinspektörerna att uppgöra förslag till förteckningar. Dessa bör av inspektörerna överlämnas till vederbörlig länsstyrelse, som bör bereda kommuner och lärare tillfälle att inom viss tid inkomma med eventuella erinringar mot desamma. Efter denna tids utgång skall länsstyrelsen pröva förslagen och de däröver avgivna yttrandena och fastställa tätortsförteckning att gälla för de följande fem kalenderåren. Över länsstyrelses beslut i dessa ärenden må besvär anföras hos Kungl. Maj:t (i ecklesiastikdepartementet) av kommuner och lärare.

De fastställda tätortsförteckningarna bör intagas i länskungörelserna och även på annat sätt bringas till kommunernas och lärarnas kännedom.

Vidkommande sådana ändringar, som undantagsvis må göras under löpande giltighetstid, uttalar de sakkunniga följande.

Om en ort, som icke är upptagen å förteckningen under femårsperioden på grund av tillkomsten av en industri eller andra särskilda omständigheter så väsentligt ändrat karaktär, att orten, därest revision av tätortsförteckningen varit förestående, uppenbarligen skulle komma att uppföras å förteckningen, bör kommunen i fråga kunna omedelbart bli befriad från skyldigheten att tillhandahålla tjänstebostad åt lärare genom att nyanskaffa tjänstebostad. Ansökan härom bör ingivas till folkskolinspektören. Denne bör med eget yttrande översända den till länsstyrelsen, som bör bereda lärarna tillfälle att inom viss angiven tid inkomma med eventuella erinringar. Därefter skall länsstyrelsen avgöra ärendet. Den omständigheten att ort på detta sätt befrias från tjänstebostadsskyldighet skall icke inverka på kringliggande skolorters ställning i tjänstebostadshänseende under den löpande femårsperioden.

Undantagsvis kan å ort, som är uppförd i tätortsförteckningen och alltså befriad från att tillhandahålla tjänstebostad åt lärare, kommunen av särskild anledning — t. ex. att skolväsendet i kommunen skall centraliseras och lärarna i samband därmed måste företaga flyttning från sina hittillsvarande bostäder i närheten av de skolor, som skall nedläggas, och att lämpliga bostäder icke kan beräknas stå till förfogande för dem i den nya centralskolans närhet — vilja uppföra tjänstebostäder för lärarna i fråga eller vissa av dem. I sådant fall bör Kungl. Maj:t kunna pröva framställning från kommunen om rätt för denna att — utan hinder av att orten i fråga är upptagen i tätortsförteckningen — komma i anslutande av fastställt

statsbidrag för uppförande av tjänstebostäder för dessa lärare. Sådan framställning bör ingivas via folkskolinspektören, länsstyrelsen och skolöverstyrelsen, vilka myndigheter skall avgiva utlåtande över framställningen och därvid till- eller avstyrka densamma. De sakkunniga förutsätter, att dylikt medgivande icke skall komma att lämnas annat än i särskilda undantagsfall.

Slutligen har de sakkunniga som bilaga till betänkandet fogat preliminära förslag till tätortsförteckningar för de olika inspektionsområdena i samtliga län. Dessa förslag har sammanställts med ledning av från vederbörande folkskolinspektörer infordrade uppgifter. Enligt de sakkunnigas mening torde, därest beslut i huvudsaklig överensstämmelse med av dem nu redovisade riktlinjer fattas, dessa förslag kunna överlämnas till länsstyrelserna för behandling i den ordning, de sakkunniga förordat. De sakkunnigas preliminära förslag till tätortsförteckningar torde såsom *bilaga* få fogas till detta protokoll.

Förslaget om införande av tätortsförteckningar har i *remissvaren* så gott som utslutande hälsats med tillfredsställelse och endast ett fåtal erinringar har framställts. Sålunda har *två länsstyrelser* ställt sig kritiska mot de sakkunnigas definition av begreppet tätort. En tredje länsstyrelse förklarar, att det nuvarande systemet enligt dess erfarenheter under senare år fungerat utan allvarigare besvärligheter och ifrågasätter därför om en övergång till det enligt länsstyrelsens uppfattning svärbemästrade systemet med tätortsförteckningar bör ske. I så fall, framhåller länsstyrelsen vidare, bör tätortsförteckningarna göras så vida som möjligt eller i stället glesortsförteckningar upprättas. *1952 års tjänstebostadsutredning* uttalar, att sakkunnigförslaget i detta såväl som en del andra hänseenden kan godtas endast som ett provisorium. Mot bakgrunden av att fastställandet av tätortsförteckningar enligt förslaget skall föregås av ett omfattande och tidsödande remissförfarande ifrågasätter utredningen lämpligheten av att ens som ett provisorium genomföra de sakkunnigas förslag i denna del. Även *svenska stadsförbundet* anmäler vissa betänkligheter.

Två länsstyrelser uttalar sig för att tätortsförteckningarna bör ges en längre giltighetstid än fem år, förslagsvis åtta till tio år. Såsom skäl härför åberopas, förutom det omständliga administrativa förfarandet, att förändringar i bebyggelsen å landet i regel ej sker så hastigt, att en omprövning torde vara erforderlig redan efter fem år.

Frågan om vilka orter, som bör uppföras å tätortsförteckningarna har varit föremål för diskussion i en del yttranden. *En länsstyrelse* och *lärarorganisationerna* anser gränsen mellan förtecknad och icke förtecknad ort med hänsyn till invånarantalet ej böra fixeras i form av en bestämt angiven befolkningssiffra eller såsom de sakkunniga angivit 900 invånare. Lärarorganisationerna framhåller därvid, att det föreslagna tätortsförteckningssystemet i princip synes bygga på en in-

dividuell prövning av respektive orters bebyggelsekaraktär, d. v. s. deras läge och struktur m. m. Även ett par folkskolinspektörer anmäler betänkligheter på denna punkt. Mot de sakkunnigas uttalande, att vid tätortsförtecknings upprättande hänsyn bör tagas icke till dagens läge utan till vad normalt kan vara att påräkna samt till av kommunen visad vilja att lösa bostadsfrågan har vissa länsstyrelser och lärarorganisationerna rest invändningar. Därvid framhålles bland annat, att det ej torde få anses tillräckligt, att kommunen visat vilja att lösa bostadsfrågan utan att denna vilja jämväl tagit sig uttryck i klart påvisbara konkreta åtgärder. Förefintligheten av s. k. insatslägenheter bör vidare enligt *skolöverstyrelsens* och en del folkskolinspektörers uppfattning icke få tas i beaktande vid tätortsförteckningarnas upprättande. Skolöverstyrelsen samt vissa folkskolinspektörer och länsstyrelser har ställt sig kritiska mot att skolort, belägen utanför tätort men på högst fyra kilometers avstånd från dennas gräns, skulle upptagas på tätortsförteckning. Skolöverstyrelsen och en länsstyrelse understryker kommunikationsfrågans betydelse i sammanhanget. En del folkskolinspektörer och länsstyrelser uttalar sig för kortare avstånd och förordar därvid avstånd varierande mellan en och tre kilometer.

Mot sakkunnigförslaget, i vad detsamma avser det administrativa förfarandet vid tätortsförteckningarnas upprättande m. m., har endast ett fåtal erinringar framställts. *Statskontoret* och *en länsstyrelse* förordar, att tätortsförteckningarna första gången fastställas av Kungl. Maj:t. En annan länsstyrelse håller före, att tätortsförteckningarna alltid bör fastställas av antingen Kungl. Maj:t eller skolöverstyrelsen eller annan central myndighet. Såsom skäl härför åberopas angelägenheten av att enhetlighet i detta avseende vinnes. *Svenska landskommunernas förbund* anmäler vissa betänkligheter och framhåller därvid bland annat önskvärdheten av att folkskolinspektörerna före uppgörandet av förslag till tätortsförteckningar inhämtar upplysningar om kommunernas planer på bostadsförsörjningens område. Slutligen avstyrker *statskontoret* bestämt, att statsbidrag undantagsvis, t. ex. i samband med centralisering av en kommuns skolväsende, skulle kunna utgå för tjänstebostad å ort, som är upptagen å tätortsförteckning.

Departementschefen. Såsom av den lämnade redogörelsen framgått kan de bestämmelser, vilka nu reglerar skoldistrikts skyldighet att tillhandahålla lärarbostäder, knappast betecknas som fullt tillfredsställande. Erfarenheten har visat, att de i vissa fall givit upphov till meningskilligheter mellan kommuner och lärare. De sakkunniga har därför framlagt förslag om en annan metod för bestämmande av skoldistrikts tjänstebostadsskyldighet. Denna metod innebär, att förteckningar över orter, där sådan skyldighet provas icke skola föreligga — s. k. tätortsförteckningar — upprättas. Härigenom skulle enligt de sakkunnigas mening förenämnda me-

ningsskiljaktigheter komma att minska i antal och i varje fall koncentreras till tidpunkterna för upprättande av nya förteckningar.

De flesta remissmyndigheterna har godtagit de sakkunnigas förevarande förslag; vissa myndigheter dock under uttryckligt betonande av förslagets provisoriska karaktär. För egen del har jag också blivit övertygad om lämpligheten av att de sakkunnigas förslag nu genomföres. Visserligen kommer det säkerligen i en hel del fall att bli svårt att avgöra, om en viss ort bör upptagas på tätortsförteckning eller ej. De sakkunniga har emellertid sökt minska dessa svårigheter på olika sätt. Dels har de föreslagit ett administrativt förfarande som innebär, att folkskolinspektörerna skall upprätta förslag till tätortsförteckningar och att länsstyrelserna skall bereda vederbörande kommuner och lärare tillfälle att inkomma med eventuella erinringar mot förslagen, innan länsstyrelserna beslutar i ämnet. Detta synes mig lämpligt; jag vill endast framhålla att enligt min mening folkskolinspektörerna också bör ha överläggningar med kommunerna och lärarna innan förslagen utformas. Vidare har de sakkunniga angivit vissa anvisningar för upprättandet av tätortsförteckningarna. Dessa anvisningar är relativt utförliga och synes mig ägnade att underlätta prövningen av tveksamma fall. Emellertid kan jag icke helt dela de sakkunnigas uppfattning i alla hänseenden. Sålunda vill jag icke i lika hög grad som de sakkunniga binda de myndigheter, som skall upprätta tätortsförteckningarna, genom en huvudregel att tätorter med minst 900 invånare skall medtagas på förteckningarna. Det angivna invånarantalet bör tjäna till ledning men icke betraktas som någon bindande regel. Jag kan vidare ej nu medverka till ett genomförande av de sakkunnigas förslag, att det avstånd från skolan, inom vilket hyresmarknadsort eller tätort skall finnas för att skoldistriktet skall vara befriat från skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad utsträcker från hittills tillämpade två kilometer till fyra kilometer. Däremot kan jag förorda, att man i fortsättningen fäster större vikt vid kommunikationsförhållandena mellan bostaden och skolan, så att om dessa är särskilt lämpliga man kan bortse från om det angivna avståndet är mer än två kilometer.

Jag delar de sakkunnigas uppfattning om att det är skäligen att befria en kommun från skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder, om det finns vilja och intresse hos de kommunala myndigheterna att medverka till att lärarpersonalen erhåller bostäder i öppna marknaden. I likhet med vissa remissmyndigheter vill jag emellertid betona, att dylik vilja och dylikt intresse måste ha tagit sig uttryck i klart påvisbara konkreta åtgärder.

De sakkunnigas uppfattning om vikten av att tätortsförteckningarna blir gällande under relativt långa perioder utan andra ändringar än de, där alldeles särskilda skäl föreligger, delar jag till fullo. De sakkunniga har föreslagit, att tätortsförteckningarna för varje gång skall fastställas för en femårsperiod. Detta förslag synes mig i och för sig väl avvägt.

Jag tillstyrker också de sakkunnigas förslag beträffande det administrativa förfarandet. Detta innebär bl. a., att tätortsförteckningarna skall fastställas av länsstyrelserna. Mot detta har ett par länsstyrelser och statskontoret framfört den erinringen, att i enhetlighetens intresse förteckningarna bör åtminstone första gången fastställas av Kungl. Maj:t. Även om jag förstår dessa synpunkter, måste jag dock finna länsstyrelserna i besittning av väsentligt bättre möjligheter än Kungl. Maj:t att bedöma dessa rent lokala förhållanden. Gentemot den av 1952 års tjänstebostadsutredning uttalade farhågan, att fastställandet första gången skall draga långt ut på tiden, får jag framhålla, att, eftersom preliminära förslag till tätortsförteckningar redan föreligger (se bilaga 2 till sakkunnigbetänkandet och bilagan till detta protokoll), länsstyrelserna torde ha alla möjligheter att påskynda fastställandet. Länsstyrelserna torde sålunda vara oförhindrade att företaga sådana förberedande åtgärder, att arbetet med tätortsförteckningarna kan avslutas relativt snart efter riksdagens beslut i frågan.

Slutligen vill jag uttala, att jag i likhet med statskontoret icke kan dela de sakkunnigas uppfattning, att statsbidrag undantagsvis skulle få utgå till uppförande eller anskaffande av tjänstebostäder på ort, som finns upptagen på tätortsförteckning. Tätortsförteckningarna bör enligt min mening vara undantagslöst avgörande icke bara för kommunernas skyldighet att tillhandahålla tjänstebostad utan även för statens ekonomiska engagemang beträffande dylika bostäder.

5. Lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad

De föreskrifter, som reglerar lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad, återfinnes som förut nämnts i 26 § avlöningsreglementet för folkskolan. Huvudregeln är, att lärare obetingat är skyldig att mottaga tjänstebostad, då han anvisas bostad, som till beskaffenhet och storlek står i överensstämmelse med de i gällande boställsordning givna eller med stöd av boställsordningen meddelade bestämmelserna. En avvikelse från denna regel kan göras, då läraren anvisats bostad av skoldistrikt, som icke har skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder. Länsstyrelsen kan nämligen i sådant fall, om det med hänsyn till bostadens beskaffenhet befinnes skäligt, på framställning av läraren och efter hörande av folkskolinspektören befria läraren från skyldigheten att mottaga tjänstebostaden. I fråga om tjänstebostads belägenhet stadgas i 5 § 1 mom. boställsordningen för folkskolans lärare, att sådan bostad skall vara förlagd till särskilt hus »i skolans närhet».

De sakkunniga framlägger till en början förslag om vissa ändringar beträffande lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad. De föreslår sålunda, att skyldighet att mottaga tjänstebostad alltid skall föreligga för lärare, när kommun har skyldighet att hålla tjänstebostäder, samt att dylik skyldighet för lärare skall gälla även i det fall, att tjänstebostadsskyldighet för kommunen ej föreligger men denna likväl ställer tjänstebostad av *klass A* till förfogande. Därutöver bör enligt de sakkunnigas mening gälla, att lärare, som vid tidpunkt, då kommuns skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder upphör, är innehavare av tjänstebostad, övergångsvis, så länge han kvarstår i samma tjänst, skall vara berättigad till dylik bostad.

Till motivering av sina förslag anför de sakkunniga bl. a. följande.

Såvitt de sakkunniga funnit har lärarna förståelse för att skyldighet måste föreligga för dem att mottaga anvisad bostad, då skoldistrikt har skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder.

Då däremot sådan skyldighet för skoldistrikt icke föreligger, synes lärarna önska ytterligare inskränkning i sin skyldighet att mottaga tjänstebostad utöver dem, som avlöningsreglementet nu stadgar. Man åsyftar närmast att lärare även i andra fall än »där så med hänsyn till bostadens beskaffenhet befinnes skäligt» bör kunna medgivas befrielse från att mottaga anvisad tjänstebostad, t. ex. då lärare är innehavare av egen fastighet eller av andra särskilda skäl vill lösa sin bostadsfråga på annat sätt än genom mottagande av tjänstebostad.

Även om det kan anses naturligt, att man på lärarhåll önskar en uppmjukning av regeln om skyldighet att mottaga tjänstebostad i sådana fall, då motsvarande skyldighet för skoldistriktet att tillhandahålla dylik bostad icke existerar, är det dock nödvändigt att även taga hänsyn till det intresse, som skoldistriktet-kommunen har av ett bibehållande i samma utsträckning som nu av lärares skyldighet att utnyttja de bostäder, som en gång uppförts för lärarna. Man kan i sammanhanget icke bortse från att det är fråga om bostäder, vilka uppförts i anslutning till skollokalerna eller eljest är belägna i skolans omedelbara närhet och att det kan vara förenat med olägenheter att uthyra dessa bostäder — om det över huvud taget låter sig göra — till skolan ovidkommande personer. Det kan icke vara försvarligt att låta bostäderna stå outnyttjade, utan kommunerna måste, för att i gör-ligaste mån få tackning för sina omkostnader för tjänstebostäderna, kunna påräkna att få dem uthyrda.

Härefter förordar de sakkunniga en föreskrift innefattande undantag från förut återgivna bestämmelse, att tjänstebostad skall vara förlagd till särskilt hus »i skolans närhet». Deras förslag innebär, att lärare skall vara skyldig att bebo befintlig tjänstebostad vid nedlagd skola, för såvitt bostaden med beaktande av föreliggande omständigheter kan anses vara belägen på rimligt avstånd från tjänstgöringsplatsen. Härom uttalar de sakkunniga följande.

Centraliseringen av skolväsendet kan skapa problem i fråga om utnyttjandet av sådana tjänstebostäder, som uppförts i anslutning till eller i när-

heten av skolor, vilka på grund av centraliseringen nedlagts. I sådana fall kan kommun, som även efter centraliseringen är skyldig tillhandahålla tjänstebostäder, ha intresse av att redan befintliga tjänstebostäder utnyttjas, medan lärarna vill göra gällande, att de bör erhålla tjänstebostäder i centralskolans närhet.

I första hand bör enligt de sakkunnigas mening prövas, om lärare kan bebo tjänstebostaden vid den nedlagda skolan och alltså dagligen färdas mellan denna bostad och tjänstgöringsplatsen. Detta är en fråga, som måste avgöras från fall till fall med beaktande av både avståndet och förefintligheten av allmänna kommunikationer samt under hänsynstagande till att läraren själv måste bestrida sina resekostnader. Med hänsyn emellertid till intresset att bostaden i fråga blir utnyttjad bör läraren mot erläggande av skälig ersättning kunna få medfölja skolskjuts, om utrymmet det medgiver. Enär avgörandet om läraren kan bebo bostaden eller icke, såsom nyss sagts, är beroende på omständigheterna i det särskilda fallet, varibland icke blott tillgängliga vägförbindelser och kommunikationsmedel utan även olägenheterna för läraren och skolan bör beaktas, är det synnerligen tveksamt, om någon avståndsgräns över huvud kan uppdragas. Då emellertid behov av en sådan gräns torde föreligga som riktpunkt för de överväganden, som här måst göras, förordar de sakkunniga — under samtidigt framhållande av att någon precisering av denna gräns icke bör ske i författningstexten — att man väljer samma avståndsgräns som i praktiken tillämpas vid avgörande av frågan huruvida skolskjutsar för folkskolebarn skall anordnas eller icke d. v. s. omkring 4 km från skolan, farbar väg. Om tjänstebostaden är belägen på längre avstånd från skolan, anser de sakkunniga det icke vara skäligt att lärare skall vara skyldig bebo den. Då det ifrågavarande avståndet nämnvärt överskrides, bör det sålunda vara beroende av frivillig överenskommelse mellan skoldistriktet och läraren, huruvida denne skall utnyttja tjänstebostaden i fråga.

Om en tjänstebostad är belägen inom det angivna ungefärliga avståndet från skolan, innebär således den förordade regeln, att bostaden under återstående livslängd skall kunna utnyttjas som tjänstebostad, Skyldighet för lärare måste därför finnas att under angivna förutsättningar mottaga densamma. Denna skyldighet skall icke allenast gälla för den lärare, som innehade bostaden vid den tidpunkt då skolindragningen verkställdes, utan för varje lärare, som därefter får den sig anvisad som tjänstebostad. Om bostaden däremot är belägen på längre avstånd från skolan än som nyss avsetts, kan läraren vägra att längre bebo den eller att mottaga densamma. Vägrar läraren kan fråga om anordnande av tjänstebostad i den nya skolans närhet uppkomma.

I detta sammanhang må framhållas, att frågan i enstaka fall måhända kan lösas genom att bostadsbyggnaden flyttas, och redan enligt nuvarande bestämmelse kan statsbidrag beviljas för sådant ändamål. I andra fall åter måste helt nya tjänstebostäder uppföras och ställning i samband därmed tagas till hur det äldre tjänstebostadsbeståndet skall avvecklas och eventuell reglering ske av uppbygget statsbidrag för ifrågavarande tjänstebostäder.

I yttrandena har lämnats utan erinran den för lärare förordade skyldigheten att mottaga tjänstebostad, då kommun har skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder.

Mot de sakkunnigas förslag i övrigt har däremot invändningar rests. Den av de sakkunniga föreslagna begränsningen av lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad, då kommun icke har skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder, har sålunda rönt en viss kritik. *Skolöverstyrelsen* ifrågasätter i detta sammanhang, om lärare mot sin vilja skall anses vara skyldig mottaga andra A-bostäder än sådana, som vid sakkunnigförslagets realiserande finnes eller är under uppförande. *Bostadsstyrelsen* finner omförmälda begränsning välmotiverad men ifrågasätter, om icke samma begränsning bör gälla även inom skoldistrikt med skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder. Enligt styrelsens mening bör lärare icke tvingas mottaga B- eller C-bostad, om han i annan ordning — exempelvis genom utnyttjande av de statliga låne- och bidragsformerna — kan anskaffa en bättre bostad. *Läroorganisationerna* hävdar för sin del med bestämdhet, att skyldighet för lärare att mottaga tjänstebostad endast bör föreligga, då kommun har skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder. Även *en länsstyrelse* anmäler vissa betänkligheter mot de sakkunnigas förslag i denna del.

Mot sakkunnigförslaget, i vad detsamma avser lärares skyldighet att bebo befintlig tjänstebostad vid nedlagd skola, reser *skolöverstyrelsen*, *vissa folkskolinspektörer* och *vissa länsstyrelser* samt *läroorganisationerna* invändningar. Kritiken riktar sig särskilt mot uttalandet, att såsom riktpunkt för bedömningen av vad som må anses vara rimligt avstånd från tjänstgöringsplatsen bör väljas samma avståndsgräns som i praktiken tillämpas vid avgörande av frågan, huruvida skolskjutsar för folkskolebarn skall anordnas eller icke, d. v. s. fyra kilometer farbar väg. Enligt skolöverstyrelsens mening bör de sakkunnigas förslag i denna del icke genomföras annat än i fråga om A-bostäder. Även en länsstyrelse är av samma uppfattning. Några länsstyrelser anser, att lärare, som i enlighet med sakkunnigförslaget tvingas bebo tjänstebostad vid nedlagd skola, bör kompenseras härför i en eller annan form. Vissa folkskolinspektörer och länsstyrelser uttalar sig för kortare avstånd mellan tjänstebostad och tjänstgöringsplats i förevarande fall. *Läroorganisationerna* protesterar bestämt mot nu ifrågavarande sakkunnigförslag och hävdar därvid, att det liksom nu måste få bero på frivillig överenskommelse, om lärare skall anses skyldig mottaga tjänstebostad, som ej ligger i skolans närhet. Med detta begrepp måste enligt organisationernas mening alltjämt förstås omkring en kilometer från skolan.

Departementschefen. Mot de sakkunnigas förslag i fråga om lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad har jag endast den erinran att göra, att jag icke kan tillstyrka den av de sakkunniga föreslagna utsträckningen i kilometeravstånd från 1 till 4 km vid fall av skyldighet att bebo tjänstebostad vid nedlagd skola. Jag förordar, att lärarens skyldighet

i dylikt fall endast gäller om bostaden kan sägas ligga i nya skolans närhet, varvid uttrycket »i skolans närhet» skall tolkas på hittills brukligt sätt. Med detta undantag tillstyrker jag de sakkunnigas förslag under förvarande avsnitt av betänkandet.

6. Tjänstebostädernas beskaffenhet m. m.

Såsom inledningsvis omnämnts har i gällande boställsordning för folkskolans lärare meddelats föreskrifter rörande bland annat tjänstebostads beskaffenhet. *De sakkunniga* föreslår nu vissa ändringar beträffande sagda bestämmelser. Ändringarna äsyftar dels en ändrad tolkning av bestämmelserna dels viss omredigering av desamma. De sakkunnigas förslag och *remissmyndigheternas* ställningstaganden härtill framgår av det följande.

a) Golvyta

I 7 § boställsordningen meddelas följande föreskrifter.

Tjänstebostad för ordinarie folkskollärare skall omfatta en sammanlagd golvyta av omkring 90 m², lämpligt fördelade på minst tre rum och kök och för annan lärare en yta av omkring 60 m², lämpligt fördelade på minst två rum och kök.

I en tjänstebostads sammanlagda golvyta inräknas sådana utrymmen som kapprum, skafferier, garderober, badrum och wc men däremot ej utrymme å vind, i källare eller i uthus.

Under vissa förhållanden kan ensamstående ordinarie folkskollärare anvisas tjänstebostad av den mindre typen. Detta äger tillämpning, om för ordinarie folkskollärare avsedd bostad ej står till förfogande eller om läraren själv önskar mindre bostad.

De sakkunniga upptar till en början ett omtvistat spörsmål till behandling, nämligen frågan om tolkningen av det vid måttbestämning av tjänstebostads golvyta använda uttrycket »omkring». I detta uttryck bör enligt de sakkunnigas uppfattning inläggas möjlighet till *variation av golvytan såväl uppåt som nedåt med högst fem kvadratmeter*. Kommun bör dock därför icke betagas rätt att, om den så finner påkallat, bygga större tjänstebostad än en dylik tolkning medger. Kostnaderna för den del, varmed ytstorleken vid sådant förhållande överskrides, bör emellertid helt bestridas av kommunen. Till stöd för detta sitt förslag anför de sakkunniga i huvudsak följande.

Utfärdandet av den nu gällande boställsordningen innebar, att krav på en »ganska hög» standard på alla nybyggda tjänstebostäder ansågs berättigade. Emellertid har sedermera i olika sammanhang ifrågasatts, huruvida icke den vid boställsordningens tillkomst avsedda standarden vid den prak-

tiska tillämpningen blivit allt för hög. I anledning av att en höjning av statsbidraget till tjänstebostäder hade föreslagits dels av skolöverstyrelsen, dels i vissa motioner sade sig statsutskottet i utlåtande (nr 8) vid 1950 års riksdag vilja understryka, »att sådana merkostnader böra undvikas, vilka föranledas av en strävan från vissa skoldistrikts sida att giva bostäderna en påfallande hög standard i fråga om golvyta eller på annat sätt. Skolöverstyrelsen synes böra anpassa sina åtgärder bland annat i fråga om fastställande av typritningar med hänsyn härtill». Riksdagen anslöt sig till vad utskottet sålunda uttalat.

I direktiven för de sakkunnigas uppdrag har bland annat pekats på den tendens till ökning av tjänstebostädernas golvyta, som förmärkts, och åt de sakkunniga har uppdragits att överväga, hur en bättre överensstämmelse med författningens anda skall ernås på denna punkt.

1941 års lärarlönesakkunniga, som framlade förslag till gällande boställsordning (betänkande SOU 1946:8), uttalade beträffande tolkningen av det i boställsordningen vid måttbestämningen av golvytan använda uttrycket »omkring», att de sakkunniga förutsatte, att tjänstebostad, som uppfördes efter nya boställsordningens ikraftträdande, för ordinarie folkskollärare icke skulle givas *mindre* golvyta än 90 kvadratmeter. Detta uttalande synes icke ha föranlett någon erinran från vare sig föredragande departementschefens eller riksdagens sida (proposition nr 1946:356 respektive riksdagens skrivelse nr 546).

Enligt vad de sakkunniga inhämtat synes man vid den praktiska tillämpningen av boställsordningens föreskrifter på denna punkt ha fattat uttrycket »omkring» så, att man vid nybyggnad av tjänstebostad söker tillse, att bostädernas yta icke kommer att understiga 90 respektive 60 kvadratmeter för ordinarie folkskollärare respektive annan lärare, medan man i övriga fall, exempelvis vid inköp av fastighet, räknar med ungefärligen 10 procent av det angivna måttet som största möjliga avvikelser uppåt eller nedåt. Vid nybyggnad av fastighet skulle variationsmöjlighet således förefinnas endast i uppåtgående riktning.

Denna tolkning har vad beträffar uppförande av ny tjänstebostad ansetts stå i överensstämmelse med det återopade uttalandet av 1941 års lärarlönesakkunniga. Den modifiering, som man vid tillämpningen infört i andra fall än då tjänstebostad anskaffas genom nybyggnad, synes vara praktiskt betingad av angelägenheten att kunna tillvarataga en redan befintlig byggnad. Det förenämnda uttalandet från statsutskottets och 1950 års riksdags sida föranledde skolöverstyrelsen att, utöver tidigare utgivna typritningar till tjänstebostadshus, utsända ytterligare två typritningar med planlösningar, vilka voro avsedda att visa, hur folkskollärarytställen med en golvyta av 90 kvadratmeter lämpligen kunna byggas. Skolöverstyrelsen erinrade därvid också om angelägenheten av att byggnadskostnaderna för tjänstebostäder förbilligades.

De sakkunniga har fått den uppfattningen, att skolöverstyrelsens anvisningar jämte det arbete, som skolöverstyrelsen i nu ifrågakvarande hänseende nedlagt på granskningen av insända förslag till nya tjänstebostäder, haft en återhållande verkan i fråga om bostädernas ytstorlek.

Emellertid synes det enligt de sakkunnigas mening lämpligt att även vid nybyggnad av tjänstebostad införa den variationsmöjlighet i nedåtgående riktning, som uttrycket »omkring» i författningen med sin egentliga innebörd torde avse. Särskilda mark- och byggnadsförhållanden, som i olika

fall kan vara för handen, torde kräva att man äger minska golvytan i förhållande till de i boställsordningen angivna måtten, likaväl som man i andra fall bör ha möjlighet att öka densamma.

Härefter framhåller de sakkunniga, att särskilda golvytebestämmelser i fråga om tjänstebostad, avsedd för överlärare eller för lärare, som innehar kantorsbefattning, icke kan anses motiverade. Överlärarna har nämligen enligt de sakkunnigas uppfattning icke större behov av bostadsutrymme än övriga lärare.

Slutligen föreslår de sakkunniga, att i 7 § boställsordningen intages föreskrift därom, att i tjänstebostads golvyta icke må inräknas — förutom utrymme å vind, i källare och i uthus — innerväggar och murstockar. De sakkunniga framhåller därvid, att varken innerväggar eller murstockar i överensstämmelse med 1941 års lärarytesakkunnigas förslag och enligt tillämpad praxis inräknas i golvytan samt att detta torde böra framgå av författningstexten.

Sakkunnigförslaget har i denna del i stort sett lämnats utan erinran av *remissmyndigheterna*. *Skolöverstyrelsen* har intet att erinra mot den av de sakkunniga förordade tolkningen av bestämmelserna rörande tjänstebostads golvyta. Överstyrelsen framhåller dock, att det särskilt i fråga om småskollärbostäder torde vara angeläget, att normalmättet, 60 kvadratmeter, icke underskrides annat än i undantagsfall. Överstyrelsen uttalar sig därjämte för att även trappor och trapplan ej må inräknas i golvytan. I sistnämnda avseende framföres liknande synpunkter av ett par *folkskolinspektörer* och *en länsstyrelse*. Vissa folkskolinspektörer och en länsstyrelse efterlyser vidare bestämmelser rörande golvytans beskaffenhet. En länsstyrelse anser det nödvändigt, att en maximigräns fixeras i fråga om golvytans storlek. *Bostadsstyrelsen* anser, att annan lärare än ordinarie folkskollärare bör kunna tilldelas större tjänstebostad än 60 kvadratmeter. Sådan lärare kan nämligen enligt styrelsens uppfattning ha väl så stort behov av en rymlig bostad som ordinarie folkskollärare. Styrelsen ifrågasätter därjämte om icke i överensstämmelse med gällande fastighetsnomenklatur uttrycket »golvyta» bör ersättas med uttrycket »lägenhetsyta». *1952 års tjänstebostadsutredning* understryker vikten av att tjänstebostäderna för folkskolans lärare ej göres för stora.

b) Våningshöjd

I 6 § boställsordningen stadgas följande. Därest ej byggnadsstadgans bestämmelser annat föranleder, skall våningshöjden i tjänstebostads böningsrum vara omkring 2,90 meter, räknat från golv till golv. I vindsvåning må dock under samma förutsättning våningshöjden kunna nedgå till 2,70 meter samt undantagsvis i någon del av ett rum till 2,10 meter. Där tjockleken av bjälklag är större än 32 centimeter, skall förut angivna våningshöjder ökas med minst det mått, varmed tjockleken av bjälklaget överstiger 32 centimeter.

De sakkunniga föreslår en reduktion av samtliga nyss återgivna måttuppgifter och anför därom huvudsakligen följande.

I anslutning till nu gällande byggnadsstadga bör en justering göras av de måttuppgifter, som reglerar våningshöjden. För att överensstämmelse skall ernås med byggnadsstadgans bestämmelser bör sålunda våningshöjden i boningsrum, som ej är belägna i vindsvåning, nedsättas till 2,70 meter och för boningsrum i vindsvåning till 2,40 meter. Våningshöjden i vindsvåning kan nu undantagsvis i någon del av ett rum nedgå till 2,10 meter. Denna bestämmelse saknar motsvarighet i byggnadsstadgan men ifrågavarande måttuppgift synes i analogi med den reduktion, som i övrigt gjorts för vindsvåning, böra nedsättas till 1,80 meter. Tjockleken av bjälklag bör i överensstämmelse med byggnadsstadgan vara 30 centimeter. Skulle i byggnadsstadgan angivna mått ändras, förutsätter de sakkunniga, att motsvarande ändringar vidtages i boställsordningen.

De nu förordade ändringarna av bestämmelserna angående våningshöjden innebär sålunda såväl en reduktion av tjänstebostädernas volym som en anpassning av deras standard i detta avseende till vad som gäller för bostadslägenheter i allmänhet. Genom ändringarna torde en icke obetydlig besparing i byggnadskostnaderna åstadkommas.

I *yttrandena* har endast ett fåtal erinringar gjorts mot de sakkunnigas förslag i fråga om tjänstebostads våningshöjd. *Skolöverstyrelsen* förordar, att uttrycket »våningshöjd» utbytes mot uttrycket »rumshöjd». Såsom skäl härför åberopas gällande fastighetsnomenklatur, som enligt uppgift förväntas bli förebildlig för byggnadsstadgans bestämmelser på denna punkt. *En folkskolinspektör* och *en länsstyrelse* samt *lärarorganisationerna* opponerar sig emot de sakkunnigas förslag, att våningshöjd i vindsvåning må kunna nedsättas till 1,80 meter, och anför till stöd härför bl. a., att en dylik bestämmelse saknar motsvarighet i byggnadsstadgan. *Bostadsstyrelsen* uttalar, att förslag från 1951 års byggnadsutredning bör avvaktas, innan ändring i boställsordningens föreskrifter om våningshöjd vidtages.

c) Skilda ingångar

I 5 § 3 mom. boställsordningen stadgas bland annat, att, om flera tjänstebostäder är inrymda i samma hus, de skall vara försedda med var sin ingång, där förhållandena sådant medgiva.

Den nyss återgivna regeln om skilda ingångar har i olika sammanhang rönt kritik från såväl statsmakternas som kommunernas sida. Det torde härvidlag ej endast vara kostnadsfrågan, som föranlett kritik, utan även den omständigheten att anordningen icke överensstämmer med praxis vid annan hyreshusbebyggelse. *De sakkunniga* har övervägt problemet och funnit en viss uppmjukning av den nu gällande regeln erforderlig. Härom anför de sakkunniga bland annat följande.

När skoldistrikt finner lämpligt att anvisa lägenhet i flerfamiljshus, såsom tjänstebostad, kan hinder möta häremot på grund av föreskriften, att bo-

städerna, där förhållandena sådant medger, skall vara försedda med var sin ingång.

Denna bestämmelse har enligt vad de sakkunniga erfarit tillämpats så, att skyldighet ansetts föreligga att vid nybyggnad förse bostäderna med var sin ingång, medan däremot i regel detta icke ansetts kunna krävas vid ombyggnad eller inköp av hus med flera bostäder. I anslutning härtill må erinras, att med uttrycket »var sin ingång» bör förstås, att ingång skall beredas till bostaden, icke från gemensam vestibul eller trappuppgång utan direkt utifrån, varvid byggande av trapphus eller dylikt kan bliva nödvändigt för varje lägenhet, som är förlagd till en övre våning.

Regeln om särskilda ingångar kan innebära svårigheter för kommunerna särskilt av ekonomisk art. Även om skolöverstyrelsen vid sin ritningsgranskning eftersträvat att så långt möjligt nedbringa kostnaderna för anordnande av skilda ingångar till bostäderna, torde merkostnader till följd av den nämnda bestämmelsen dock ej sällan uppstå. Kommunernas invändningar mot bestämmelsen synes därför vara förestavade av vägande ekonomiska skäl.

Man bör inte förbise, att det lätt kan uppstå viss irritation mellan lärare, om de är hänvisade till att såväl i som utom tjänsten ha med varandra att göra i den dagliga rutinen, och man måste också beakta, att läraren är skyldig mottaga anvisad tjänstebostad och därför icke helt kan jämföras med vanliga hyresgäster. De sakkunniga har dock kommit till den uppfattningen i nu förevarande fråga, att tjänstebostäderna, då flera bostäder är inrymda i samma hus, bör vara försedda med var sin ingång endast i den mån detta kan anses motiverat av bostadssedvänjan å orten. I detta uttalande inlägger de den betydelsen, att skilda ingångar till bostäderna skall ordnas, om det på orten är vanligt med bostadshus, som innehåller endast en familjebostad. Förekommer däremot på orten bebyggelse i form av flerfamiljshus, där lägenheter har gemensam ingång, bör lärarna få underkasta sig samma betingelser i fråga om kommunikationer till små lägenheter som övriga bostadsinnehavare i sådana hus.

Tillämpningen av bestämmelsen om skilda ingångar torde med denna princip få avseende huvudsakligen på rena landsbygdsförhållanden, där antalet lärare, som på en och samma plats måste beredas tjänstebostad, i allmänhet är så litet, att man även enligt nuvarande regler helst önskar bygga enfamiljshus eller högst två eller tre bostäder i samma byggnad. Anordnandet av skilda ingångar i dessa fall behöver icke medföra några större merkostnader under förutsättning att lämplig hustyp väljes. Det blir nämligen fråga om tjänstebostäder, som uppföres i anslutning till bygdeskolor. Enär centralskolorna, vid vilka det större antalet lärare är verksamma, oftast förlägges till något befolkningscentrum inom kommunen, där hyreshusbebyggelse är vanligare, torde regeln om skilda ingångar — därest tjänstebostadsskyldighet över huvud taget kommer att föreligga — mera sällan komma att tillämpas beträffande tjänstebostäder, som uppföres i anslutning till dessa skolor.

I yttrandena har vissa invändningar rests mot de sakkunnigas förslag i denna del. Ehuru i *folkskolinspektörernas* yttranden mycket delade meningar kommit till synes vid behandlingen av förevarande förslag, anser sig *skolöverstyrelsen* likväl böra tillstyrka detsamma. Överstyrelsen anser vis-

serligen, att lärarbostäder i regel bör ha skilda ingångar, men finner de sakkunnigas förslag kunna lämna myndigheterna större möjlighet än nu att i undantagsfall anpassa utformningen av tjänstebostad efter de lokala förhållandena. *Tre länsstyrelser* och *lärarorganisationerna* anmäler betänkligheter. Lärarorganisationerna och en länsstyrelse ifrågasätter, huruvida nu gällande bestämmelser är i behov av ändring. De övriga två länsstyrelserna anser, att några som helst regler beträffande skilda ingångar icke vidare bör finnas.

d) Garage

I gällande boställsordning finns inga bestämmelser om garage. *De sakkunniga* har i enlighet med sina direktiv upptagit frågan om garage till behandling och framlagt följande synpunkter och förslag.

Med den utveckling, som ägt rum på senare år, har det blivit vanligare på landsbygden, att lärare liksom andra har bil. Behovet av garage i anslutning till tjänstebostäderna har därför ökat. Det torde dock knappast röra sig om något allmänt förekommande behov bland lärarna. Någon föreskrift av innebörd att tjänstebostad obligatoriskt skall vara försedd med garage kan därför icke vara erforderlig. Då garage ändock uppföres vid tjänstebostaden, bör det heller icke anses tillhöra densamma. Skyldighet för bostadsinnehavaren att mottaga garage, som är uppfört i anslutning till bostaden, bör i konsekvens härmed icke anses föreligga.

När en kommun uppför garage vid eller i anslutning till tjänstebostad, bör den emellertid kunna räkna med att få hyra ut garaget. Läraren skall först erbjudas hyra detsamma, även om han icke har bil. Om läraren emellertid icke önskar disponera garaget, bör kommunen äga rätt att hyra ut det till utomstående person. I sådant fall bör läraren vara skyldig att ombesörja eldning av garaget, då det är anslutet till samma centralvärmeanläggning, som är inrättad för hans tjänstebostad. När läraren bekostar bränslet bör han — då han icke själv disponerar garaget — åtnjuta ersättning av kommunen för garagets uppvärmning efter självkostnadspris.

I direktiven har det framhållits, att en alldeles fri hyressättning onekligen inrymmer en möjlighet till att giva läraren en förmån, som går utöver avlöningsreglementets regler. Med den nu föreslagna anordningen torde det ligga i kommunens intresse att utfå hyresersättning för garaget, oavsett om läraren eller någon utomstående disponerar det. Om läraren begagnar sig av sin företrädesrätt att hyra garaget, bör den hyra han skall erlagga ansluta sig till ortens pris. Med hänsyn till att garaget enligt de sakkunnigas mening icke skall anses tillhöra tjänstebostaden, bör något statsbidrag icke utgå för uppförande av garage.

De sakkunnigas uttalanden i garagefrågan har varit föremål för diskussion i en del *remissutlåtanden*. Skilda meningar har därvidlag gjort sig gällande, icke minst i folkskolinspektörernas yttranden.

Skolöverstyrelsen pekar för sin del på en del punkter i de sakkunnigas förslag, vilka enligt överstyrelsens uppfattning torde kunna ge upphov till

motsättningar mellan kommuner och lärare. Till en början upptar överstyrelsen till behandling frågan om hyressättning enligt ortens pris. De platser, det här kan bli fråga om, framhåller överstyrelsen, är icke underkastade hyresreglering, vilket innebär att parterna vid olika meningar icke kan hänskjuta tvisten till hyresnämnd. Någon annan myndighet med befogenhet att fälla ett avgörande finnes ej heller. Om garaget uthyres till annan, torde det svårigen kunna undvikas, att störningar för bostadsinnehavaren uppstår. Vidare anmäler överstyrelsen stor principiell tveksamhet, när det gäller att ålägga läraren att ansvara för uppvärmningen av ett utrymme, som ej tillhör tjänstebostaden, med därav följande konsekvenser bland annat i fråga om risk för skadeståndsskyldighet. Samtliga dessa omständigheter synes överstyrelsen tala för att i ett tjänstebostadshus inrymt garage bör anses tillhöra tjänstebostaden på samma sätt som övriga utrymmen, vilkas inrymmande i bostaden icke föreskrives i boställsordningen.

Från *länsstyrelsernas* sida har inga invändningar av betydelse rests.

Läroorganisationerna anmäler en del betänkligheter mot sakkunnigförslaget och framhåller därvid, att uthyrning av tjänstebostadsgarage till annan person än bostadsinnehavaren endast bör få ske under den förutsättningen, att sådan uthyrning icke vållar obehörigt eller oskäligt intrång i bostadsinnehavarens besittningsrätt över sin tjänstebostad med tillhörande trädgård. En ytterligare förutsättning härvid bör bland annat vara, att särskild körväg finnes till det uthyrda garaget. Vidare avvisar organisationerna bestämt de sakkunnigas förslag, att lärare skall vara skyldig ombesörja eldningen av till annan person uthyrt garage. Eldningsfrågan torde i detta fall böra lösas genom frivilliga överenskommelser mellan vederbörande.

e) Köksutrustning

I boställsordningens § 8 c) finnes intagen en bestämmelse, att köket skall vara försett med skafferi, diskbänk och erforderliga skåp samt, där så av eldningsförhållandena påkallas, vedlår.

De sakkunniga föreslår, att nyssnämnda bestämmelse utbytes mot en föreskrift, att köket skall vara försett med sedvanlig inredning, däri inbegripet kylskåp. Såsom motivering härför framhålles följande.

Under senare år har stort intresse ägnats utrustningen av köken vid bostadsbyggandet och standarden härigenom allmänt höjts. Då samtliga de föreskrivna anordningarna normalt ingår i köksutrustningen, synes bestämmelsen i fråga ej vidare behöva utformas så detaljerad. Det torde vara tillfyllest, att den helt enkelt fastslår, att kök skall vara försett med sedvanlig inredning. Härigenom kommer den också att stå i överensstämmelse med de framsteg på området, som efterhand kan göras. Till dessa framsteg hör, att kök i nytillkomna bostäder numera regelmässigt torde utrustas

med kylskåp. Med hänsyn till den relativt kostnadskrävande anskaffningen och för att undvika tvister mellan kommun och lärare, som till följd härav kan uppstå, anser de sakkunniga emellertid att i nu ifrågavarande bestämmelse direkt bör utsägas, att tjänstebostadskök skall vara försett med kylskåp av för bostadstypen normal storlek. I fråga om redan befintliga ny- eller ombyggda tjänstebostäder torde gälla, att dessa redan nu i avsevärd utsträckning är av skoldistriktet utrustade med kylskåp. I den mån så icke är förhållandet, bör dock kommunen icke vara skyldig att anskaffa kylskåp eller inlösa sådant, som bostadsinnehavaren själv anskaffat, annat än i anslutning till mera genomgripande reparation eller ombyggnad av bostad.

I *remissyttrandena* har icke rests invändning mot de sakkunnigas förslag i vidare mån än att *några folkskolinspektörer och länsstyrelser* samt *lärarorganisationerna* anmält betänkligheter mot att kommun ej skall anses skyldig att tillhandahålla kylskåp i redan befintlig tjänstebostad annat än i anslutning till en mer genomgripande reparation eller ombyggnad av bostaden.

f) Tvättstuga m. m.

Enligt bestämmelserna i boställsordningens § 8 d) skall till tjänstebostad höra hushållskällare, erforderligt utrymme för bränsleförråd, tvättstuga samt, där förhållandena sådant medgiva, torkrum eller torkvind.

De sakkunniga föreslår, att nyss återgivna bestämmelse ersättes med föreskrift därom, att tjänstebostad skall vara försedd med hushållskällare och erforderligt utrymme för bränsleförråd samt tillgång till tvättstuga och torkutrymme. Såsom skäl för detta ändringsförslag åberopas följande.

Den nuvarande bestämmelsen kan möjligen tolkas så, att det skulle vara erforderligt att förse varje lärarbostad med tvättstuga, även om flera tjänstebostäder är inrymda i samma hus. Detta skulle emellertid vara ett för långt gående krav på kommunerna och har också i praktiken föranlett annan tillämpning. Bestämmelsen bör emellertid förtydligas. Särskilt med hänsyn därtill, att antalet kollektivtvättstugor nu är betydande och att det torde vara vanligt med dylika tvättstugor även på landsbygden, är en ändring av den nämnda bestämmelsen erforderlig. Det är att förmoda, att även lärarna utnyttjar de nämnda kollektivtvättstugorna. Det förefaller då att vara ett oekonomiskt byggnadssätt att förse varje tjänstebostad med särskild tvättstuga. Däremot bör enligt de sakkunnigas mening en för flera lärare och eventuellt även andra lägenhetsinnehavare gemensam mindre tvättstuga finnas, även om kollektivtvättstuga kan anlitas för att tillgodose större delen av tvättbehovet. Om kollektivtvättstuga icke finnes eller är så belägen, att den icke rimligen kan utnyttjas av läraren, anser de sakkunniga det ändock vara tillfyllest att en tvättstuga ordnas för gemensamt utnyttjande. Det nu sagda gäller också torkrum eller torkvind. Nu ifrågavarande bestämmelse bör därför ges den innebörden att tjänstebostadsinnehavaren skall beredas tillgång till tvättstuga med torkutrymme.

Sakkunnigförslaget har i denna del i stort sett tillstyrkts av *remissmyndigheterna*. Endast ett fåtal *folkskolinspektörer* samt *lärarorganisationerna* har framställt vissa smärre anmärkningar.

Departementschefen.

Vad de sakkunniga anfört och föreslagit i fråga om tjänstebostads *golvyta* synes mig skäligt och väl avvägt. Jag ansluter mig därför i denna del helt till de sakkunniga, dock att jag i anledning av bostadsstyrelsens påpekande föreslår, att beteckningen »*golvyta*» utbytes mot »*lägenhetsyta*».

De sakkunnigas förslag till ändringar i bestämmelserna om *våningshöjd* har avstyrkts av bostadsstyrelsen under hänvisning till att 1951 års byggnadsutrednings förslag bör avvaktas, innan ändring av nämnda bestämmelser vidtages. Då det måste dröja relativt länge innan ändrade bestämmelser i anledning av byggnadsutredningens kommande förslag kan genomföras, bör enligt min mening statsbidragssakkunnigas förslag nu godtagas.

I fråga om bestämmelsen om *skilda ingångar* ansluter jag mig till de sakkunnigas förslag och föreslår alltså en viss uppmjukning av gällande bestämmelse. Även i fråga om *tvättstuga m. m.* tillstyrker jag de sakkunnigas förslag. Beträffande *köksutrustning* delar jag de sakkunnigas uppfattning men förordar, i anslutning till ett förslag av lärarorganisationerna, den ändringen av de sakkunnigas förslag, att bestämmelsen fastslår, att köket skall vara försett med »*tidsenlig*» inredning, ej »*sedvanlig*» som de sakkunniga föreslagit. Jag avser icke härigenom att åstadkomma en skärpning av bestämmelsen, så att tjänstebostadsköken vid varje tidpunkt skall stå på toppen av modern bekvämlighet. Men onekligen är uttrycket »*sedvanlig inredning*» mycket vagt och kan — om man däri skulle inlägga en lokal betydelse — ibland kanske innebära ganska små krav på praktisk, modern inredning.

Vad slutligen angår frågan om *garage* rymmer den i sig många intrikata och svårösta spörsmål. De sakkunnigas överväganden och förslag synes mig i stort sett väl avvägda och skäliga från såväl skoldistriktens som tjänstebostadsinnehavarnas synpunkt. Emellertid har en hel del erinringar framförts i remissyttrandena, särskilt i skolöverstyrelsens. Jag har icke kunnat underlåta att finna skäl tala för ett genomförande också av vissa av överstyrelsens förslag. Då jag nu dock tillstyrker de sakkunnigas förslag med det enda undantag, som av det följande framgår, sker det med den reservationen, att jag icke är helt övertygad om att detta innebär den slutgiltiga lösningen på alla de spörsmål, som sammanhänger med garagen. Det undantag från de sakkunnigas förslag, som jag föreslår, avser ersättningen för garagets uppvärmning i sådant fall, då garaget är anslutet till samma centralvärmeanläggning som tjänstebostaden men läraren icke förhyr garaget. I dylikt fall måste ju läraren, som har att ombesörja upp-

värmning av tjänstebostaden, också ombesörja uppvärmning av garaget. Men han bör icke bara åtnjuta ersättning för sistnämnda uppvärmning efter självkostnadspris utan även åtnjuta skälig ersättning för beräknat merarbete i anledning av denna utökning av uppvärmningsvolymen.

7. Hyressättningen för lärarbostäder

Nu utgående hyror. De hyresavdrag som det åligger tjänstebostadsinnehavare att vidkännas såsom ersättning för tjänstebostad har fastställts år 1947 och redovisas under 21 § i boställsordningen (SFS nr 545/1947). Hyresavdragen inkluderar icke kostnaderna för bränsle. De i de fem hyresgrupperna gällande årliga hyresavdragen för olika bostadstyper redovisas i följande tabell.

För tjänstebostad		Hyresgrupp				
Omfattande omkring	Hänförd till klass	1	2	3	4	5
Årshyra						
45 kvadratmeter	A	516	672	828	984	1 140
	B	384	504	624	744	864
	C	240	312	384	456	528
60 eller 65 kvadratmeter ..	A	696	912	1 128	1 344	1 560
	B	528	696	864	1 032	1 200
	C	336	432	528	624	720
90 kvadratmeter	A	888	1 164	1 440	1 716	1 992
	B	684	900	1 116	1 332	1 548
	C	432	564	696	828	960

Det må här påpekas, att 81 procent av tjänstebostäderna är belägna på hyresgrupp 1, 18 procent på hyresgrupp 2 och sammanlagt 1 procent på hyresgrupperna 3 och 4. Ingen tjänstebostad finns på hyresgrupp 5. Till klass A är hänförda 39 procent, till klass B 28 procent och till klass C 33 procent av samtliga tjänstebostäder.

De sakkunniga

Såsom utgångspunkt för en omprövning av hyror och statsbidrag har i betänkandet redovisats följande uppgifter om byggnadskostnader och årskostnader för nybyggda tjänstebostäder. Kostnadsberäkningarna har utförts inom bostadsstyrelsen.

Byggnadskostnaderna har beräknats för trähus med sådant utförande och med sådan utrustning som är ordinär vid den statliga egnahemsbeläningen. Kostnadsnivån vid årsskiftet 1953—1954 har legat till grund för beräkningarna. En lägenhet på 90 m² (för ordinarie folkskollärare) och en på 60 m² (för annan lärare) har kostnadsberäknats. Med yta avses lägen-

hetsyta, därvid innerväggar, trappor och murstockar ej inräknats. Lägenheterna har antagits inrymda dels i friliggande enfamiljshus (lägenheten på 90 m² även i radhus), dels i tvåfamiljshus med lägenheten på 90 m² i bottenplanet och lägenheten på 60 m² i övre planet, dels slutligen i fyrfamiljshus med två lägenheter på 90 m² och två på 60 m².

	Byggnadskostnad i kronor per lägenhet i		
	Södra Sverige	Mellersta Sverige	Norra Sverige
<i>90 m²-lägenhet</i>			
enfamiljshus i ett plan eller radhus ..	46 000	50 000	56 000
tvåfamiljshus	41 000	45 000	50 000
fyrafamiljshus	38 000	42 000	46 000
<i>60 m²-lägenhet</i>			
enfamiljshus i ett plan	35 000	38 000	42 000
tvåfamiljshus	30 000	33 000	37 000
fyrafamiljshus	29 000	32 000	36 000

Då byggnadskostnaderna varierar inom olika delar av landet, har kostnaderna beräknats för hus uppförda i södra Sverige (representerat av Skånes landsbygd), i mellersta Sverige (representerat av Örebro och Västmanlands läns landsbygd) och i övre Norrland (representerat av Norrbottens kustland).

För stenhus torde man böra räkna med 5 à 10 procent högre kostnader.

I förestående kostnader ingår icke några tomtkostnader, anslutningsavgifter för vatten och avlopp eller kostnader för planering av tomt. Uppskattningsvis kan, så vitt gäller landsbygden och de mindre tätorterna, kostnaderna för en tomt på cirka 1 000 m² och för vatten och avlopp uppgå till omkring 4 000 kronor.

De sakkunniga framhåller, att meningarna givetvis kan vara delade, om de redovisade byggnadskostnaderna är ett riktigt mått på byggnadskostnaderna för nyuppförda lärarbostäder. Avsikten har emellertid endast varit att få en ungefärlig bild av byggnadskostnaderna. Den slutliga avvägningen av statsbidragets storlek måste ändock bli tämligen schematisk.

Till jämförelse med de förut angivna kostnaderna redovisas i betänkandet följande uppgifter.

1941 års lärarlönesakkunniga angav i sitt förut omförmälda betänkande SOU 1946: 8 som ungefärlig byggnadskostnad för ett hus av trä, inrymmande bredvid varandra en lägenhet på omkring 90 m² och en på omkring 55 m² ett belopp av 50 000 kronor, varav ungefär 30 000 kronor belöpte på den större lägenheten och ungefär 20 000 kronor på den mindre. Ett hus av tegel förutsattes ställa sig något dyrare. Enligt uppgift i 1952 års statsverksproposition har den verkliga statsbidragsberättigade kostnaden för tjänstebostad under tidsperioden 1948 — sommaren 1951 i genomsnitt utgjort omkring 47 000 kronor för folkskollärbostad och omkring 33 650 kronor för småskollärbostad. Enligt uppgift från skolöverstyrelsen uppgick motsvarande kostnader för tidsperioden sommaren 1951—sommaren 1953 till respektive 55 100 kronor och 38 700 kronor.

Årskostnaderna, frånsett bränslekostnader, har beräknats enligt följande antaganden.

	Årliga driftkostnader i kronor för	
	90 m ² -lägenheten (45 000 kr)	60 m ² -lägenheten (33 000 kr)
Underhåll och reparationer	450	330
Vatten	30	25
Renhållning	35	25
Sotning	15	10
Försäkring	30	20
Summa	560	410

Kommunal fastighetsskatt och särskilt fastighetsskötarearvode har icke inräknats i driftkostnaderna. Kostnader för underhåll och reparationer har beräknats till 1 procent av byggnadskostnaderna. Andra driftkostnadsposter än underhåll och reparationer har icke antagits variera med byggnadskostnaderna.

De sålunda erhållna summorna motsvarar en driftkostnad av 1,25 procent av byggnadskostnaderna.

I ovannämnda betänkande har underhållskostnaderna och omkostnaderna i övrigt ansetts böra uppskattas till minst 1,25 procent av byggnadskostnaderna.

För beräkning av kapitalkostnaderna har antagits, att kommunerna finansierar byggnadskostnaderna med lån, vilka löper med 3,6 procent ränta. Husen har antagits böra avskrivas på 60 år. Kapitalkostnaderna har då beräknats motsvara en annuitet av 4,1 procent.

I förenämnda betänkande antogs, att kostnaderna för ränta och amortering vid en räntesats av 3 procent kunde uppskattas till 3,75 procent för hus av trä.

I efterföljande tablå redovisas årskostnaderna för de olika hus- och lägenhetstyperna.

	Årskostnad i kronor per lägenhet i		
	Södra Sverige	Mellersta Sverige	Norra Sverige
<i>90 m²-lägenhet</i>			
enfamiljshus i ett plan eller radhus	2 456	2 660	2 966
tvåfamiljshus	2 201	2 405	2 660
fyrfamiljshus	2 048	2 252	2 456
<i>60 m²-lägenhet</i>			
enfamiljshus i ett plan	1 865	2 018	2 222
tvåfamiljshus	1 610	1 763	1 967
fyrfamiljshus	1 559	1 712	1 916

De sammanlagda årskostnaderna, frånsett bränslekostnader, uppgår till 5,3 å 5,4 procent av byggnadskostnaderna.

För att belysa sambandet mellan byggnadskostnader, årskostnader, hyror och statsbidrag redovisas i betänkandet följande exempel.

Ex. 1. 90 kvadratmeters lägenhet.

Byggnadskostnad: 45 000 kronor.

Hyra: 888 kronor i grupp 1 och 1 164 kronor i grupp 2.

Statsbidrag: 18 000 kronor.

Årskostnad: med bortseende från statsbidraget = 2 405 kronor.

» : med hänsyn tagen till statsbidraget = $(560 + 4,1 \text{ procent} \times 27\,000) = 1\,667$ kronor.

» : som icke täcks av hyran = 779 kronor i grupp 1 och 503 kronor i grupp 2.

Ex. 2. 60 kvadratmeters lägenhet.

Byggnadskostnad: 33 000 kronor.

Hyra: 696 kronor i grupp 1 och 912 kronor i grupp 2.

Statsbidrag: 12 000 kronor.

Årskostnad: med bortseende från statsbidraget = 1 763 kronor.

» : med hänsyn tagen till statsbidraget = $(410 + 4,1 \text{ procent} \times 21\,000) = 1\,271$ kronor.

» : som icke täcks av hyran = 575 kronor i grupp 1 och 359 kronor i grupp 2.

Av de faktiska årskostnaderna, d. v. s. årskostnaderna med hänsyn tagen till statsbidraget, kommer sålunda i dessa exempel kommunerna att få svara för omkring 45 procent i grupp 1 och omkring 30 procent i grupp 2.

De sakkunniga har, när de efter den förestående kostnadsredogörelsen skall framlägga sina synpunkter och förslag, till en början uttalat, att de vid sin prövning av statsbidragets storlek och konstruktion funnit, att det råder ett sådant samband mellan statsbidraget och hyrorna, att de ansett sig böra upptaga även hyressättningen till övervägande. De har också påpekat, att det vid införandet av de nuvarande statsbidragen bland annat förutsatts, att bidragets syfte var att möjliggöra för de skoldistrikt, som är skyldiga att tillhandahålla tjänstebostäder, att utan att bli mer betungade än andra distrikt tillhandahålla fullgoda tjänstebostäder. Skoldistriktet skulle sålunda kunna påräkna ett så stort statsbidrag, att ränta och amortering på den del av byggnadskostnaderna, som icke täcktes av statsbidraget, samt driftkostnaderna skulle täckas av den för vederbörande tjänstebostad fastställda hyran.

Med hänsyn dels till att de sakkunniga behandlat hyressättningsfrågan som ett fristående problem, dels till att hyressättningen för statliga tjänstebostäder är föremål för särskild utredning inom 1952 års tjänstebostadsutredning, för vilken ju statsbidragsfrågan icke har någon aktualitet, har det befunnits lämpligt att i nu förevarande sammanhang först upptaga hyressättningsfrågan för sig.

I fråga om den nuvarande hyressättningen har *de sakkunniga* lämnat i huvudsak följande redogörelse.

De nuvarande hyrorna har gällt sedan år 1947 och de fastställdes på grundval av uppgifter från 1945 års hyresräkning, vilken avsåg förhållanden under hyresåret 1945—46. Hyrorna för A-bostäder anknöts till ge-

nomsnittshyrorna för de lägenheter i öppna marknaden, som hade centralvärme och badrum. 1941 års lärarlönesakkunniga, vilka framlade det hyresförslag som sedermera utan ändring godtogs, ansåg, att hyrorna för tjänstebostäder borde vara något lägre än för lägenheter uthyrda i öppna marknaden. Då de lägenheter, som redovisats i gruppen »med centralvärme och badrum», icke uppfyllde fullt så stränga krav som de, vilka gällde för A-bostäderna, ansåg sig de sakkunniga kunna föreslå nämnda genomsnittshyror som tjänstebostadshyror för A-bostäderna. De hyror som nu gäller för B- och C-bostäder har fastställts med utgångspunkt från genomsnittshyrorna för öppna marknaden lägenheter med centralvärme respektive utan centralvärme. Vissa justeringar gjordes dock med hänsyn till att hyresräkningens kvalitetsgruppering icke överensstämde med boställsordningens gruppering.

Som skäl för en omprövning av denna hyressättning anför de sakkunniga härefter bland annat följande.

Av förut redovisade exempel framgår, att nu gällande hyror för A-bostäder endast täcker en del av årskostnaderna — beräknade med hänsyn till det nuvarande statsbidraget — för nybyggda tjänstebostäder. I hyresgrupp 1 täcker hyran omkring 55 procent och i hyresgrupp 2 omkring 70 procent av dessa kostnader. För att det förut refererade syftet med statsbidraget skall uppnås, d. v. s. skoldistriktet få täckning för sina kostnader, skulle sålunda antingen hyrorna eller statsbidraget eller både hyrorna och statsbidraget behöva höjas.

Sedan år 1945 har hyrorna för lägenheter uthyrda i öppna marknaden stigit. Genomsnittshyrorna inom olika kvalitetsgrupper har ökat till följd av tillkomsten av nya lägenheter, avgång av gamla och förbättring av befintliga lägenheter, för vilka hyreshöjningar medgivits inom ramen av gällande hyresreglering. Sedan hyresåret 1950/51 har även generella hyreshöjningar beslutats. Ett sammanfattande men visserligen approximativt uttryck för de hyreshöjningar, som ägt rum, är ökningen av bostadsposten i levnadskostnadsindex. För år 1945 var index för bostadsposten 102 och för juni 1954 var index 129, vilket motsvarar en höjning med drygt 25 procent.

Sedan de sakkunniga sålunda redogjort för den nuvarande hyressättningen och de skäl, som enligt deras uppfattning motiverar en omprövning av densamma, har de sakkunniga framlagt förslag till en provisorisk lösning av detta problem. I sådant syfte föreslår de, att hyresbeloppen för samtliga lärarbostäder tills vidare uppräknas med omkring 25 procent. De sakkunniga har därvid övervägt två alternativ för en ändrad hyressättning, nämligen, å ena sidan, en generell hyreshöjning och, å andra sidan, en kombination av sådan höjning och reviderad hyresgruppering genom ett slopande av hyresgrupp 1. De sakkunniga har emellertid stannat för det första alternativet: detta närmast med hänsyn till att det innebär en enkel provisorisk justering i avvaktan på de förslag tjänstebostadsutredningen kan komma att avlämna. Det andra alternativet har de sakkunniga även avvisat därför, att det, enligt vad de funnit, i praktiken skulle innebära ett avskaffande av hela hyresgrupperingen.

Sina förslag har de sakkunniga närmare motiverat på följande sätt.

En generell hyreshöjning torde vara fullt befogad. En sådan kan motiveras av, bland annat, den hyreshöjning, som ägt rum för lägenheter uthyrda i öppna marknaden. Den relation, som ursprungligen förelåg mellan hyrorna för nämnda lägenheter och hyrorna för tjänstebostäderna, bör återställas. För i synnerhet de nybyggda tjänstebostäderna framstår de nuvarande hyrorna som uppenbart för låga, om man jämför med hyror och årskostnader för andra nytillkomna bostäder. Det synes därför motiverat, att hyrorna höjes i samma grad som bostadsposten i levnadskostnadsindex har stigit, d. v. s. med i runt tal 25 procent. En sådan ändring av de nuvarande hyrorna skulle lämna det nuvarande hyressättningssystemet orubbat. Även med hänsyn tagen till att det nuvarande systemet och de nuvarande hyrorna ingått som ett led i löneuppgörelser mellan staten och lärarorganisationerna synes en sådan hyreshöjning vara rimlig, då den icke går utöver den höjning, som är inkluderad i den allmänna levnadskostnads-höjning, som beaktats vid löneförhandlingarna mellan staten och tjänstemannaorganisationerna.

I fråga om det sätt, på vilket den förordade uppräknigen bör ske, har de sakkunniga i huvudsak anfört följande.

Beloppen för årshyra bör i vissa fall något jämkas för att man skall erhålla dels med 12 jämnt delbara belopp dels också för en och samma klass av bostäder av enahanda storlek lika stort skillnadsbelopp mellan de olika hyresgrupperna. Utjämnigen bör ske på så sätt, att lägsta hyresgruppens belopp i allmänhet jämkas uppåt medan högsta hyresgruppens belopp i allmänhet jämkas nedåt. Vad nyss sagts om jämkning av årshyrornas belopp gäller också hyresbeloppen för dag, där jämkning bör ske till närmast liggande 5-tal ören eller i enstaka fall till närmast liggande 10-tal ören för att skillnadsbeloppen så nära som möjligt skall bli desamma mellan olika hyresgrupper för ett och samma slag av bostad.

R e m i s s y t t r a n d e n a

Mot de sakkunnigas förslag har i yttrandena en del invändningar rests. *Skolöverstyrelsen* och så gott som samtliga *folkskolinspektörer* har dock tillstyrkt detsamma. En folkskolinspektör finner emellertid de av de sakkunniga förordade hyrorna vara för låga och anser hyressättningen i förevarande fall böra anpassas efter ortens pris. Två folkskolinspektörer uttalar sig för en differentiering av hyrorna.

Från *länsstyrelsernas* sida har endast ett fåtal erinringar framställts. Två länsstyrelser understryker, att en höjning av ifrågavarande tjänstebostadshyror med minst 25 procent bör komma till stånd. En länsstyrelse ifrågasätter vidare, om icke hyresgrupp 1 bör slopas. Därjämte ifrågasätter en länsstyrelse, om ändring i nu gällande hyressättning bör vidtagas innan resultatet av 1952 års tjänstebostadsutredning föreligger.

Statskontoret har i fråga om hyressättningsproblemet framlagt följande synpunkter och förslag.

Otvivelaktigt torde skäl kunna anföras för en kraftigare allmän höjning, särskilt beträffande C-bostäderna (jfr. prop. 1947:305, s. 6, och riksd. skr.

1947:482). I all synnerhet borde det finnas anledning att höja hyrorna i nyuppförda, t. ex. efter den 1 januari 1952 påbörjade hus samt vid differentieringen ta hänsyn till skillnaderna i hyresnivån i den öppna marknaden mellan lägenheter i hus uppförda 1945, å ena, samt 1952 eller senare, å andra sidan. För en sådan differentiering torde även det förhållandet tala, att standardhöjning ägt rum sedan mitten på 1940-talet beträffande bland annat inredningsarbeten. Nyssberörda spörsmål synes vara av beskaffenhet att böra övervägas av 1952 års tjänstebostadsutredning.

Den allmänna uppräknigen av hyresavdragen lär böra kompletteras med ändring av ortsgrupperingen. De sakkunniga uttalar, att uppflyttning av orterna i grupp 1 till grupp 2 skulle för uppskattningsvis hälften av de nuvarande tjänstebostadsinnehavarna i grupp 1 innebära hyreshöjning utan att ifrågavarande lärare erhållit löneförhöjning i samband med slopandet av dyrortsgrupp 1. Icke heller statskontoret vill påyrka, att hyrorna för ifrågavarande kategori höjes utöver vad som blir en följd av den allmänna procentuella uppräknigen. Å andra sidan synes det rimligt, att de lärare i hyresgrupp 1, som erhållit löneförbättringar i samband med minskningen av antalet dyrortsgrupper från fem till fyra, får vidkännas de för hyresgrupp 2 fastställda hyresavdragen. Med hänsyn härtill och till önskvärdheten att som en följd av slopandet av dyrortsgrupp 1 även minska antalet hyresgrupper till fyra förordar ämbetsverket, att de till hyresgrupp 1 hänfödda orterna uppflyttas till grupp 2. Därvid synes övergångsvis böra föreskrivas beträffande nuvarande tjänstebostadsinnehavare, vilka icke erhållit löneförhöjning i samband med den nya dyrortsgrupperingen, att de endast skall vidkännas den av den procentuella förhöjningen föranledda hyresökningen.

Statskontoret erinrar vidare om att ämbetsverket i tidigare sammanhang förordat en höjning av kommunbidragen till folk- och småskollärares avlöning, d. v. s. de belopp, som enligt 3 § 4 mom. statsbidragskungörelsen 1948:208 skall avdras från lärarlönekostnaderna vid statsbidragets bestämmande och vilka alltså utgör skoldistriktens bidrag till lärarlönekostnadernas bestridande (se prop. 1951:155 s. 22 f och prop. 1952:1, 8 ht. s 314 f). Enligt statskontorets mening bör frågan om en höjning av dessa kommunbidrag snarast ånyo upptas till prövning, så mycket mer som en höjning av såväl statsbidrag som hyresavdrag beträffande tjänstebostäder för folkskolans lärare nu synes vara aktuell. Då kommunbidragen avvägs i anslutning till hyresavdragens storlek bör kommunbidragen enligt ämbetsverkets uppfattning uppräknas med samma procenttal som hyresavdragen.

1952 års tjänstebostadsutredning har ingående behandlat frågan om hyressättningen för lärarbostäderna och därvid ansett sig kunna konstatera, att folkskolans lärare med enbart en 25-procentig höjning av gällande hyror skulle komma i åtnjutande av en avsevärd subvention vad beträffar de på senare år nybyggda tjänstebostäderna. Utredningen har därför för sin del funnit en längre gående hyreshöjning vara ofrånkomlig beträffande bostäder, nybyggda efter år 1950. Härom anför och föreslår utredningen följande.

Hyrorna för dessa bostäder bör icke rimligen sättas lägre än 1 800 kronor för bostad för ordinarie folkskollärare och 1 320 kronor för bostad för annan lärare. Utredningen har därvid räknat med ett kvadratmeterpris på 20 kronor för den förra bostaden och 22 kronor för den senare. Framhållas bör, att dessa hyror innebär en betydande rabatterning med hänsyn till tjänstebostadstvånget. De sålunda förordade hyrorna, vilka bör gälla för nybyggda bostäder i såväl hyresgrupp 1 som hyresgrupp 2 — några skäl för en differentiering har utredningen icke ansett föreligga, eftersom hyresgrupperingen icke kan anses ge något tillnärmelsevis rättvisande uttryck för byggnadskostnadsskillnaderna på olika orter — skulle medföra en hyreshöjning för 90 kvadratmeter — bostäderna i hyresgrupp 1 med 103 procent och i hyresgrupp 2 med 54 procent samt för 60 kvadratmeter-bostäderna i hyresgrupp 1 med 89 procent och i hyresgrupp 2 med 45 procent. Dessa hyreshöjningar framstår måhända såsom kraftiga. Utredningen får emellertid framhålla, att höjningar av motsvarande storleksordning i icke så få fall förekommit vid de på sista tiden genomförda hyresregleringarna för tjänstebostäder inom olika förvaltningsområden. Utredningen föreslår vidare att de här förordade hyreshöjningarna för folkskolans lärare — i anslutning till de principer, som av statens järnvägar tillämpats vid 1953 års hyresreglering — uttages successivt med ett årsintervaller, på så sätt att första året uttages en hyra som med 25 procent överstiger nu gällande hyra och under därpå följande år den sålunda förhöjda hyran ökad med 25 procent o. s. v. intill dess den fulla hyran uppnåtts. Om ny hyresgäst inflyttar i lägenhet under den tid denna successiva hyreshöjning pågår, bör emellertid den nye tjänstebostadsinnehavaren erlægga hyrans fulla belopp. Detsamma skall givetvis också gälla beträffande lärare som efter hyresregleringens ikraftträdande såsom första hyresgäst inflyttar i nybyggd bostad.

De överväganden, som föranlett tjänstebostadsutredningen att framlägga nyssnämnda förslag, har av utredningen närmare utvecklats på i huvudsak följande sätt.

Med anledning bland annat av uttalanden från 1951 års riksdags revisorers sida har olika verk och myndigheter under år 1953 och 1954 vidtagit omreglering av tjänstebostadshyrorna. Sålunda har hyresreglering genomförts vid bland annat statens järnvägar, statens vattenfallsverk, televerket, tullverket och sinnessjukhusen. Vid statens järnvägar, som disponerar mer än en tredjedel av det totala statliga tjänstebostadsbeståndet, har hyresregleringen medfört en hyreshöjning på i genomsnitt 30—35 procent. Motsvarande procentsiffra för vattenfallsverket utgör 50 procent, för televerket likaledes 50 procent, för tullverket 40 procent och för sinnessjukhusen, slutligen, 30 procent. En höjning har även skett av hyrorna för tjänstebostäder åt rektorer och lärare vid statsunderstödda folkhögskolor och lantbruksundervisningsanstalter.

Mot bakgrunden av nu berörda hyreshöjningar framstår det såsom angeläget att hyrorna för folkskolans lärarbostäder snarast justeras uppåt. Såsom också de sakkunniga framhållit är dessa hyror uppenbart för låga. Framhållas må, att vid genomförandet av nyssnämnda hyresreglering vid statens järnvägar från personhall pekats på de låga hyrorna för folkskol-läraryrkebostäderna. Även på andra områden har jämförelsen med dessa hyror medfört svårigheter att vidtaga berättigade hyresjusteringar. Landstingsförbundet läser sålunda icke sakna erfarenheter härav.

Enligt utredningens mening kan starka skäl anföras för en revision av hyresgrupperingen. Då det emellertid i nuläget endast gäller att genom en provisorisk lösning vinna en bättre anpassning av »folkskolehyrorna» till marknadsläget anser sig utredningen icke böra framlägga något förslag härom.

Utredningen har beräknat årshyran per kvadratmeter i lägenheter om 90 kvadratmeter (för ordinarie folkskollärare) respektive 60 kvadratmeter (för annan lärare) enligt de sakkunnigas förslag. Resultatet framgår av följande tablå (hyresgrupp 5 har uteslutits, då någon tjänstebostad icke finnes i denna grupp):

Tjänstebostad omfattande	Klass	Hyresgrupp			
		1	2	3	4
60 m ²	A	14: 80	19: 20	23: 60	28: —
	B	11: 20	14: 60	18: —	21: 40
	C	7: —	9: —	11: —	13: —
90 m ²	A	12: 53	16: 27	20: —	23: 73
	B	9: 73	12: 67	15: 60	18: 53
	C	6: 27	8: —	9: 73	11: 47

De framräknade kvadratmeterhyrorna avser alltså lägenheter med de i 7 § boställsordningen angivna golvytorna. I den mån tjänstebostäderna omfattar större golvytor erhålles givetvis lägre kvadratmeterpriser än de i tabellen angivna, eftersom den större golvytan icke påverkar storleken av hyresavdragen enligt 21 § boställsordningen. Redan de kvadratmeterpriser som redovisas i tabellen är emellertid enligt utredningens mening låga. Så är fallet framför allt beträffande nytillkomna A-bostäder i hyresgrupperna 1 och 2. Det må framhållas att nybyggda lärarbostäder alltid torde klassificeras såsom A-bostäder och att 99 procent av alla folkskolans tjänstebostäder är belägna i orter hänfödda till hyresgrupperna 1 och 2.

Utredningen har infordrat och sammanställt vissa uppgifter, som visar, att de av de sakkunniga föreslagna hyresbeloppen för A-bostäder är otillräckliga i hus byggda efter år 1950. Erinras må, att byggnadskostnaderna kraftigt höjdes under tiden 1 juli 1950—1 juli 1951 (enligt 1951 års bostadsutrednings beräkningar utgjorde ökningen cirka 31 procent för flerfamiljshus och cirka 38 procent för enfamiljshus), ett förhållande som ledde till att hyrorna i hus, byggda under och efter nämnda tidsperiod, blev högre än i hus uppförda dessförinnan.

För i nedanstående sammanställning upptagna fyra A-bostäder, nybyggda under åren 1951—52, beträffande vilka tjänstebostadsutredningen infordrat uppgifter i samband med av utredningen företagna studieresor, erhålles vid en jämförelse mellan, å ena sidan, de hyror, som skulle utgå för lägenheterna vid ett genomförande av de sakkunnigas förslag och, å andra sidan, de hyror, som skulle utgå för lägenheterna vid en tillämpning av de för tjänstebostäder vid statens järnvägar gällande hyresvärderingsreglerna, följande resultat (exklusive uppvärmningskostnader):

Ort	Hyresgrupp	Golvyta m ²	Hyra enligt			
			De sakkunnigas förslag		SJ:s hyresvärde- ringsregler	
			Total	Per m ²	Total	Per m ²
Hällevadsholm	1	83	1128	13: 59	1891	22: 78
	1	111	1128	10: 16	2165	19: 50
Pajala	2	71	1152	16: 23	1453	20: 46
	2	103	1464	14: 21	2047	19: 87

Utredningen har gjort en undersökning rörande av staten bostadsnämnd (i besvärssärenden, avgjorda under tiden 1 juli 1953—31 oktober 1954) fastställda hyror i nybyggda SJ-lägenheter. Av undersökningen framgår, att bostadsnämnden beträffande 21 lägenheter om två rum och kök och tre rum och kök, belägna i orter tillhörande hyresgrupperna 1 och 2 och i hus, som uppförts efter år 1950, fastställt hyror (exklusive pannskötsel- och uppvärmningskostnader), varierande mellan 18 och 25 kronor per kvadratmeter (medelhyra 22:14 kronor). Det må framhållas, att vissa differenser i fråga om modern utrustning förekommer i SJ-lägenheterna (sålunda saknas exempelvis stundom kylskåp). Allenast i fråga om tre av lägenheterna har bostadsnämnden nedsatt av SJ fordrat hyresbelopp. De av SJ fordrade hyrorna för nybyggda tjänstebostäder torde icke sällan rätt väsentligt understiga hyran för jämförliga lägenheter på den »öppna» marknaden.

För att få ett ungefärligt mått på »marknadshyran» för en nybyggd lärbostad har utredningen under hand anmodat bostadsstyrelsen att beräkna årskostnaden för de i sakkunnigbetänkandet exemplifierade lägenheterna, förutsatt att angivna byggnadskostnader finansierats med egna hemslån. Denna årskostnad skulle i stort sett motsvara den hyra som bostadsstyrelsen skulle godkänna såsom lånevillkor. Bostadsstyrelsen har därvid, liksom i exemplen, icke inräknat särskilt fastighetsskötarevode i driftskostnaderna. Fastighetsskatt har dock inkluderats i dessa kostnader. Beräkningarna har resulterat i följande genomsnittliga årskostnader: för lägenheten på 90 kvadratmeter 2 350 kronor eller 26:11 per kvadratmeter samt för lägenheten på 60 kvadratmeter 1 650 kronor eller 27:50 per kvadratmeter. Att märka är att varken vid de nu utförda beräkningarna eller i betänkandet räknats med någon tomtkostnad.

Svenska landskommunernas förbund och *svenska stadsförbundet* vänder sig emot att de sakkunniga grundat sitt förslag om hyreshöjning på den omständigheten, att bostadsposten i levnadskostnadsindex stigit med cirka 25 procent sedan år 1945. Denna kostnadsstegring avspeglar icke exakt förändringarna i hyresnivån de olika dyrortsgrupperna emellan utan är ett uttryck för den för hela riket genomsnittliga höjningen av bostadskostnaden och torde därför, enligt förbundens mening, ge en missvisande bild av de verkliga förhållandena, särskilt vad den egentliga landsbygden beträffar. Stadsförbundet uttalar sig därjämte för ett slopande av hyresgrupp 1.

Lärarorganisationerna finner den föreslagna hyreshöjningen anmärkningsvärt stor. C-bostadshyrorna bör enligt deras mening icke höjas.

Departementschefen

Kostnaderna för folkskolans tjänstebostäder betalas för närvarande från tre skilda håll, nämligen av staten, tjänstebostadsinnehavarna och kommunerna. Staten ger bidrag till anskaffningskostnaderna, vilket medför minskning av kommunernas kapitalkostnader för bostäderna och därmed minskning också av kommunernas årskostnader för bostäderna. De lärare, som bebor tjänstebostäderna, betalar hyra därför. Denna hyra täcker dock icke helt årskostnaderna, varför en del av dessa slutligt faller på kommunerna.

Kommunernas andel i kostnaderna för tjänstebostäderna har på grund av kostnadsstegringar av olika slag ökat icke oväsentligt sedan 1946—47, då statens bidrag första gången bestämdes och då hyresbeloppen fastställdes. Statens bidrag har provisoriskt höjts år 1952 med 50 procent. Hyresbeloppen däremot — som icke innefattar någon ersättning för bränsle — har kvarstått oförändrade ända sedan den 1 juli 1947. Detta har inneburit en betydande ekonomisk förmån för de c:a tiotusen folk- och småskollärare, som bebor tjänstebostäder. För dem, som bebor äldre tjänstebostäder, har det inneburit den förmånen, att de undsluppit de generella hyreshöjningar, som under de sista åren fastställts för äldre hyreslägenheter i allmänhet. För de lärare, som bebor nya tjänstebostäder, har det inneburit en förmån därigenom, att de i motsats till vanliga hyresgäster icke behövt betala hyra beräknad på de väsentligt högre byggnadskostnader, som gäller sedan några år.

I det betänkande om folkskolans tjänstebostäder, som nu föreligger till behandling, har de sakkunniga beaktat de förändringar i kostnadsansvaret, som inträffat genom de angivna förhållandena. Innan de sakkunniga i enlighet med sina direktiv företagit en utredning rörande behovet av en ökning av statens bidrag till tjänstebostadsanskaffning, har de därför undersökt skäligheten av en höjning av tjänstebostadshyrorna. De sakkunniga har därvid funnit en generell hyreshöjning fullt befogad. Av flera skäl — främst att en nu genomförd hyreshöjning bör vara en provisorisk justering i avvaktan på de förslag, som 1952 års tjänstebostadsutredning kan komma att avlämna — har de sakkunniga föreslagit en generell höjning av samtliga de nu gällande hyrorna med omkring 25 procent. Procenttalet har valts under åberopande av att bostadsposten i levnadskostnadsindex höjts med ungefär 25 procent från år 1945 till juni 1954.

Vid departementsberedningen av förslaget har det ansetts böra undersökas, om det icke vore skäligare och lämpligare med en viss differentiering av hyreshöjningen. Därvid har det dels i anslutning till ett uttalande i lärarorganisationernas remissyttrande ifrågasatts en differentiering så, att hyreshöjningen bleve procentuellt större för de bättre bostäderna än för de sämre, och dels i anslutning till 1952 års tjänstebostadsutrednings utlåtande ifrågasatts en större höjning för nybyggda bostäder än för äldre. Sedan skäl befunnits föreligga för en differentiering i båda de angivna hän-

scendena, har överläggningar härom hållits med representanter för vissa av lärarorganisationerna. Dessa har emellertid av principiella skäl ansett sig icke kunna tillstyrka någon differentiering.

För egen del har jag blivit övertygad om skäligheten av att en hyreshöjning för folkskolans tjänstebostäder nu verkställas och att denna höjning differentieras i båda de antydda hänseendena. Jag föreslår sålunda en höjning av tjänstebostadshyrorna med ungefär 30 procent för A-bostäderna, ungefär 25 procent för B-bostäderna och ungefär 15 procent för C-bostäderna. För de A-bostäder, som första gången tagits i bruk som tjänstebostäder efter den 31 december 1950, föreslår jag emellertid en hyreshöjning med ungefär 40 procent. Dessa mina förslag innebär i medeltal för samtliga nu befintliga tjänstebostäder en hyreshöjning med ungefär 25 procent.

Den av mig föreslagna höjningen föranleder — efter vederbörlig jämföring av årsbeloppen dels för att dessa skall bli med 12 jämnt delbara och dels för att skillnadsbeloppet mellan de olika hyresgrupperna skall bli lika stort för bostäder av en och samma klass och av enahanda storlek — de nya tjänstebostadshyror som framgår av efterföljande tablåer.

A. Årshyror för A-bostäder, som första gången tagits i bruk som tjänstebostäder efter den 31 dec. 1950

Tjänstebostad omfattande omkring	Hyresgrupp				
	1	2	3	4	5
45 kvadratmeter	720	936	1 152	1 368	1 584
60 eller 65 kvadratmeter	972	1 272	1 572	1 872	2 172
90 kvadratmeter	1 248	1 632	2 016	2 400	2 784

B. Årshyror för övriga tjänstebostäder

För tjänstebostad		Hyresgrupp				
omfattande omkring	hänförd till klass	1	2	3	4	5
45 kvadratmeter	A	672	876	1 080	1 284	1 488
	B	480	624	768	912	1 056
	C	276	360	444	528	612
60 eller 65 kvadratmeter	A	900	1 188	1 476	1 764	2 052
	B	660	864	1 068	1 272	1 476
	C	384	492	600	708	816
90 kvadratmeter	A	1 152	1 512	1 872	2 232	2 592
	B	852	1 128	1 404	1 680	1 956
	C	492	648	804	960	1 116

I anslutning till vad som varit brukligt vid de sista årens hyreshöjningar för statliga tjänstebostäder (jämför 1952 års tjänstebostadsutrednings re-

missutlåtande) förordar jag, att den av mig föreslagna hyreshöjningen uttages successivt, så att från och med den 1 juli 1955 uttages hela hyreshöjningen i de fall, där denna utgör högst 25 procent, men blott 25 percents hyreshöjning i de fall, där hela höjningen utgör mer än 25 procent, d. v. s. för A-bostäderna. Återstående hyreshöjning uttages från och med den 1 juli 1956.

Det må slutligen påpekas, att de av mig nu föreslagna hyreshöjningarna utgör ett provisorium i avvaktan på de ställningstaganden i tjänstebostadsfrågorna, som kan bli en följd av 1952 års tjänstebostadsutrednings kommande förslag.

8. Statsbidrag till lärarbostäder

G ä l l a n d e b e s t ä m m e l s e r. Statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare utgår enligt kungörelsen den 30 december 1946 (SFS nr 887). Enligt senaste lydelsen av denna kungörelse (SFS nr 600/1952) må skoldistrikt åtnjuta följande belopp i statsbidrag för anskaffande av tjänstebostad genom nybyggnad: 18 000 kronor för tjänstebostad för ordinarie folkskollärare (i regel lägenhet på ca 90 kvadratmeter om minst tre rum och kök) och 12 000 kronor för tjänstebostad för annan lärare (lägenhet på ca 60 kvadratmeter om minst två rum och kök). Statsbidraget får dock icke överstiga fyrtio procent av de styrkta byggnadskostnaderna. Nämda belopp fastställdes år 1952, sedan byggnadskostnadsstegringen nödvändiggjort en höjning av de ursprungliga beloppen, 12 000 respektive 8 000 kronor.

Uppgifter om byggnadskostnader och årskostnader för nybyggda tjänstebostäder har lämnats i föregående kapitel.

De sakkunniga

Statsbidragets storlek bestämmer fördelningen mellan stat och kommun av kostnaderna för tillhandahållandet av tjänstebostäder. Till följd av de senaste årens prishöjningar på byggnadsmarknaden har en förskjutning inträtt i denna kostnadsfördelning. Utvecklingen under de senaste åren har sålunda medfört ökade kostnader för kommunerna. Enligt direktiven har det därför ålegat de sakkunniga att ompröva statsbidraget till såväl form som storlek. Beträffande bidragets form har emellertid de sakkunnigas handlingsfrihet begränsats med hänsyn till allmänna statsbidragsutredningens arbete. Endast sådana ändringsförslag, som fölle inom ramen för det nuvarande bidragssystemet, skulle sålunda enligt direktiven upptagas. I fråga om kostnadsfördelningen borde de sakkunniga vid sin översyn noga beakta den aktuella ekonomiska situationen för å ena sidan staten och å den andra primärkommunerna. Översynen borde alltså icke innebära ett automatiskt återställande av tidigare gällande kostnadsfördelning.

Till åtlydnad härav har de sakkunniga verkställt en översyn av den nuvarande bidragsgivningen till tjänstebostäder för folkskolans lärare och med anledning därav funnit sig böra framlägga förslag om en uppräkning av de nu utgående statsbidragsbeloppen. Beloppet för tjänstebostad åt ordinarie folkskollärare föreslås sålunda höjt till 24 000 kronor och motsvarande belopp för tjänstebostad åt annan lärare till 18 000 kronor, dock att statsbidragsbeloppet icke må överstiga femtio procent av de styrkta byggnadskostnaderna. Uppföres bostad å ort, som är hänförd till hyresgrupp 1, bör dessutom enligt de sakkunnigas mening såsom tillägg till nyssnämnda statsbidragsbelopp ytterligare utgå 6 000 kronor för tjänstebostad åt ordinarie folkskollärare och 4 000 kronor för tjänstebostad åt annan lärare. På grund av sambandet mellan hyror och statsbidrag bör även den förordade ändringen av statsbidragssystemet enligt de sakkunnigas uppfattning bli av provisorisk natur. För en sådan lösning talar också, framhåller de sakkunniga vidare, den omständigheten, att allmänna statsbidragsutredningen kommer att ompröva även dessa statsbidrag.

I sakkunnigbetänkandet har lämnats en redogörelse för de överväganden, som föranlett de sakkunniga att framlägga nu ifrågavarande förslag. Av denna redogörelse torde här få återges följande.

De sakkunniga har till grund för omprövningen av statsbidraget lagt den principen, att kommunerna helt eller åtminstone inbördes i samma grad skall erhålla täckning för sina kostnader i samband med tillhandahållandet av tjänstebostäder. Avgörande för bidragets storlek i de enskilda fallen blir i enlighet härmed dels de faktiska årskostnaderna, som i första hand bestämmes av byggnadskostnaderna, dels de hyror, som kommunerna äger tillgodogöra sig. Hyressättningen blir sålunda av betydelse för såväl bidragets konstruktion som storlek. Efterföljande tabell utvisar det erforderliga statsbidraget i kronor och i procent av byggnadskostnaderna för olika hus- och lägenhetstyper under förutsättning av de av de sakkunniga i ett tidigare sammanhang förordade hyror.

Som framgår av tabellen varierar behovet av bidrag avsevärt med den hyra, som får uttagas. Vid ett enhetligt statsbidrag kommer kommunerna att i mycket olika grad få bära kostnaderna för tjänstebostadsbyggandet. Några skäl för ett sådant förhållande föreligger icke enligt de sakkunnigas mening, och en enkel differentiering av bidraget, beroende på i vilken hyresgrupp kommunen är placerad, får därför anses motiverad. Även för en differentiering av statsbidraget efter byggnadskostnaderna torde skäl kunna åberopas. Detta framgår av tabellen såvitt gäller variationerna i byggnadskostnader för olika hustyper. Man har även att ta hänsyn till byggnadskostnadsvariationerna mellan olika landsdelar. För ett hus med en lägenhet om 90 kvadratmeter och en om 60 kvadratmeter har man normalt mellan södra och norra Sverige lika stora variationer i det erforderliga bidraget som mellan den i tabellen redovisade dyraste och billigaste hustypen.

För en differentiering av statsbidraget efter byggnadskostnaderna finnes följande alternativ:

a) statsbidraget utgår med en viss bestämd procent av byggnadskostna-

Lägenhetstyp/hustyp Byggnadskostnad (Bk), kr Årskostnad (Åk), kr (utan bränslekostn.)	Erforderligt bidrag i kronor per lägenhet resp. i % av byggnadskostnaden vid nu utgående hyror i resp. hyresgrupper höjda med 25 %		
	Hyresgrupp 1	Hyresgrupp 2	Hyresgrupp 3
<i>A. 90 m²-lägenhet</i>	Hyra: 1 128 kr	Hyra: 1 464 kr	Hyra: 1 800 kr
1. 90 m ² i ett plan eller radhus Bk 50 000 Åk 2 660	37 400 kr 75 %	29 200 kr 58 %	21 000 kr 42 %
2. 90 m ² i bottenplan och 60 m ² i överplan Bk 45 000 Åk 2 405	31 100 kr 69 %	23 010 kr 51 %	14 800 kr 33 %
3. 2 st. 90 m ² och 2 st. 60 m ² Bk 42 000 Åk 2 252	27 400 kr 65 %	19 200 kr 46 %	11 000 kr 26 %
<i>B. 60 m²-lägenhet</i>	Hyra: 888 kr	Hyra: 1 152 kr	Hyra: 1 416 kr
4. 60 m ² i ett plan Bk 38 000 Åk 2 018	27 600 kr 73 %	21 100 kr 56 %	14 700 kr 39 %
5. 90 m ² i bottenplan och 60 m ² i överplan Bk 33 000 Åk 1 763	21 300 kr 65 %	14 900 kr 45 %	8 500 kr 26 %
6. 2 st. 90 m ² och 2 st. 60 m ² Bk 32 000 Åk 1 712	20 100 kr 63 %	13 700 kr 43 %	7 200 kr 23 %

derna dock med den spärregeln att bidraget högst får uppgå till ett visst belopp. (Detta alternativ överensstämmer i princip med det nuvarande systemet.)

b) statsbidraget utgår med varierande procentsatser av byggnadskostnaderna beroende på dessas storlek (ju högre byggnadskostnader desto högre procentuellt bidrag). En variant av detta alternativ är att statsbidraget fixeras till vissa belopp i kronor vid olika stora byggnadskostnader. Även här bör finnas en spärregel, enligt vilken bidraget högst får uppgå till ett visst belopp.

De sakkunniga har funnit, att alternativet b) vore att föredraga med hänsyn till att behovet av bidrag blir relativt större med högre byggnadskostnader. Detta framgår även av tabellen.

De sakkunniga har sålunda funnit skäl tala för en differentiering av bidraget efter byggnadskostnaderna. Kommuner med hög byggnadskostnadsnivå och kommuner, som av ett eller annat skäl måste förlägga lärarbostaden till en dyrare hustyp, skulle då få större bidrag och kommer sålunda icke i ett sämre läge än kommuner med låg byggnadskostnadsnivå och kommuner, som kan förlägga bostaden till en billigare hustyp. Med hänsyn till dels att en differentiering av bidraget efter byggnadskostnaderna skulle

komplitera den administrativa handläggningen, dels att tjänstebostadsutredningens och statsbidragsutredningens förslag bör avvaktas, torde emellertid alternativ b) icke böra väljas. Den differentiering av bidraget som den nuvarande spärregeln innebär bör dock fortfarande finnas.

De nu utgående statsbidragen har de sakkunniga funnit i nuvarande läge uppenbart för låga. Även om hyrorna höjs på sätt de sakkunniga föreslagit, har kostnadsutvecklingen inneburit, att kommunerna skulle komma att belastas med betydande kostnader vid tillhandahållandet av nybyggda tjänstebostäder i hyresgrupperna 1 och 2, där övervägande antalet tjänstebostäder är belägna. De sakkunniga har dock icke ansett sig böra föreslå en sådan höjning av bidragen, att kommunerna i genomsnitt skulle få samtliga kostnader för de nybyggda tjänstebostäderna täckta. Den förordade hyreshöjningen kommer att gälla inte bara nybyggda bostäder inom kommunen utan även redan befintliga. Hyreshöjningarna för de sistnämnda bostäderna torde inte helt åtgå för täckning av de höjda driftkostnaderna för dessa, varför man torde ha anledning att räkna med att en del av de medgivna hyreshöjningarna kan disponeras för att täcka kostnaderna för de nybyggda bostäderna.

De sakkunniga har vid prövningen av statsbidragets storlek och differentiering utgått från de uppgifter, som redovisas i tabellen. Den genomsnittliga byggnadskostnaden för en nyuppförd lägenhet på 90 m² har uppskattats till cirka 47 000 kronor och för en lägenhet på 60 m² till cirka 37 000 kronor. De sakkunniga är medvetna om att lägenheter, uppfyllande boställsordningens krav, under senare år endast i undantagsfall kunnat uppföras till dessa kostnader och att beloppen därför kan förefalla knappt tilltagna. Då man enligt de sakkunnigas uppfattning kan räkna med sjunkande byggnadskostnader, och då det måste anses rimligt att vid utmätaudet av statsbidragens storlek söka medverka till att kommunerna iakttar skälig sparsamhet har de sakkunniga emellertid ansett sig ha fog för att lägga dessa belopp för byggnadskostnaderna till grund för de statsbidrag, som de sakkunniga finner motiverade. För fastställandet av statsbidragets maximibelopp i kronor har de sakkunniga sålunda utgått från dessa genomsnittliga byggnadskostnader och närmare prövat till vilken procent av dem bidraget högst bör uppgå. Som jämförelseled har därvid tagits det erforderliga bidraget i hyresgrupp 2. De sakkunniga har funnit ett bidrag på 50 procent av de styrkta byggnadskostnaderna rimligt avvägt för nybyggnader inom denna grupp. Bidraget bör dock få uppgå till högst 24 000 kronor för en lägenhet på 90 kvadratmeter och högst 18 000 kronor för en lägenhet på 60 kvadratmeter. Statsbidraget bör i princip beräknas på detta sätt i samtliga hyresgrupper.

Den differentiering av bidraget efter hyresgrupp, som ansetts motiverad, synes främst böra tillgodose det större bidragsbehovet i hyresgrupp 1, där hyresinkomsten är mindre. En administrativt enkel form för en sådan differentiering synes vara att — utan hinder av 50-procentregeln — ge ett tilläggsbidrag till de bostäder, som uppföres i kommun, hänförd till hyresgrupp 1. Efter viss justering nedåt av de i tabellen redovisade differenserna mellan de erforderliga bidragen i grupp 1 och grupp 2 har de sakkunniga ansett, att dessa tilläggsbidrag i hyresgrupp 1 bör uppgå till 6 000 kronor för en lägenhet på 90 kvadratmeter och 4 000 kronor för en lägenhet på 60 kvadratmeter. Bidragen skulle alltså i grupp 1 kunna bli högst 30 000 respektive 22 000 kronor.

I hyresgrupp 3 — med stor sannolikhet den enda grupp utöver 1 och 2 i vilken nybyggnad i fortsättningen kommer att äga rum — skulle bidrag beräknade enligt förut förordade princip, d. v. s. samma bidrag som för hyresgrupp 2, på grund av hyresinkomstens storlek resultera i större belopp än de som enligt tabellen synas vara erforderliga. De sakkunniga har emellertid icke funnit anledning att föreslå några särskilda regler för beräkning av bidraget i denna grupp med hänsyn till att orterna i gruppen företrädesvis är belägna i Norrland, där byggnadskostnaderna är högre än de som legat till grund för beräkningarna i tabellen och där följaktligen även det erforderliga bidraget är högre.

Enligt de föreslagna schematiska reglerna för beräkning av bidragets storlek kommer det givetvis att uppkomma fall, där skäl för ett större bidrag kan föreligga, därför att geografiska förhållanden och kommunikationerna gör byggnadskostnaderna onormalt höga. Kungl. Maj:t bör därför enligt de sakkunnigas mening ha befogenhet att i undantagsfall, då särskilda skäl därtill föranleda, bestämma bidraget till högre belopp än enligt de generella reglerna.

De nu förordade statsbidragsbeloppen kan givetvis framstå som relativt höga, jämförda med de nuvarande beloppen. De sakkunniga framhåller emellertid, att de föreslagna beloppen bör bedömas mot bakgrunden av den byggnads- och driftkostnadsutveckling, som ägt rum under senare år, och de relativt låga hyror, som även efter den föreslagna höjningen skulle utgå särskilt i hyresgrupp 1. De sakkunniga har vidare icke ansett skäl föreligga att frångå principen att statsbidraget i stort sett skall täcka de merkostnader för skolväsendet, som faller å kommuner, vilka har att tillhandahålla tjänstebostäder för lärare. De sakkunniga erinrar i detta sammanhang om att enligt deras förslag antalet orter med tjänstebostadsskyldighet beräknas minska i förhållande till vad som nu gäller. Detta innebär, att man får en mindre total kostnadsökning än den föreslagna höjningen av statsbidragen skulle ha medfört vid ett bibehållande av nuvarande omfattning av tjänstebostadsskyldigheten.

Vid bedömningen av de föreslagna bidragsbeloppen bör vidare erinras om den subvention, som staten lämnar det allmänna bostadsbyggandet. För närvarande utgöres subventionen till nybyggnad av enfamiljs- och tvåfamiljshus av dels en under i första hand tio år ränte- och amorteringsfri del av egnahemslånet på 8 000 kronor, dels en garanterad ränta på bottenlån på 3 procent, dels ock en till 3 procent fastställd ränta på egnahemslånet. I huvudsak motsvarande produktionssubventioner utgår också för flerfamiljshus.

Slutligen uttalar de sakkunniga, att statsbidrag till lärarbostäder bör få utgå icke endast då bostäderna inrymmas i särskilda för lärare avsedda bostadshus utan även i sådana fall, då skoldistrikt avser att anvisa lägenhet till lärare såsom tjänstebostad i av kommunen eller s. k. allmännyttigt företag ägt hyreshus. I dessa fall kan bidraget av praktiska skäl eventuellt böra konstrueras som ett löpande årligt bidrag, därvid de föreslagna engångsbidragen, minskade med vad som i allmänna produktionssubventioner belöper å ifrågakvarande bostad, fördelas med lika belopp på samma tidsperiod, som gäller för de statliga bostadslånens amortering. Vad nu sagts bör gälla jämväl i det fall att skoldistrikt förvärvar lägenhet i av bostadsrättsförening ägd fastighet och anvisar denna såsom tjänstebostad.

Remissyttrandena

I yttrandena har vissa erinringar gjorts mot de sakkunnigas förslag. *Skolöverstyrelsen* ställer sig sålunda avvisande till tanken på en differentiering av statsbidragen och förordar, att enhetliga bidragsgrunder bibehålles. Vidare föreslår överstyrelsen, att statsbidragen bestämmas till högre belopp än vad de sakkunniga förordat eller till 27 000 kronor för tjänstebostad åt ordinarie folkskollärare och till 20 000 kronor för tjänstebostad åt annan lärare. Såsom skäl härför åberopas, att de sakkunniga enligt överstyrelsens uppfattning vid uppgörandet av sitt förslag utgått från för låga byggnadskostnader. Därjämte avstyrker överstyrelsen, att Kungl. Maj:t på sätt de sakkunniga förordat skulle erhålla befogenhet att i undantagsfall bevilja högre statsbidrag än enligt de generella reglerna samt att statsbidraget i vissa fall skulle få konstrueras som ett löpande årligt bidrag.

En länsstyrelse vänder sig i likhet med skolöverstyrelsen mot de sakkunnigas uttalande, att statsbidraget i vissa fall bör ges formen av ett löpande årligt bidrag. Såsom skäl åberopas, att ett dylikt system torde ställa sig svärbemästrat ur arbets- och redovisningssynpunkt. *Länsstyrelserna i de nordligaste länen* anmäler betänkligheter mot sakkunnigförslaget, i vad detsamma avser differentieringen av statsbidraget.

Statskontoret redovisar sin syn på de sakkunnigas förslag i statsbidragsfrågan på följande sätt.

I fråga om byggnadskostnaderna har statskontoret under hand inhämtat, att index för dessa kostnader från den 1 juli 1945 till den 1 juli 1954 stigit med för stenhus 50 procent, för trähus 65 och för trerumsvilla av trä 60 procent. Ämbetsverket har i princip intet att erinra mot en höjning av byggnadsbidraget motsvarande kostnadsfördyringen sedan 1945 eller med i runt tal 60 procent av de då gällande bidragen om 12 000 kronor för bostad om 90 kvadratmeter och 8 000 kronor för bostad om 60 kvadratmeter. Byggnadsbidragen borde från angivna utgångspunkt uppräknas till 19 000 respektive 13 000 kronor. Däremot lärer, även om hyresgrupp 1 skulle bibehållas, särskilda för denna grupp avsedda tilläggsbidrag icke böra införas.

Enligt beslut vid 1952 års riksdag skall bidragen utgå med 18 000 respektive 12 000 kronor. Redan med hänsyn till bidragens schematiska karaktär måste det emellertid ifrågasättas, huruvida tillräcklig anledning finnes att frångå de nuvarande bidragen. Härtill kommer, att frågan om hyres sättningen närmare skall behandlas av tjänstebostadsutredningen, vilket, som de sakkunniga uttalat, förhindrar, att definitiva lösningar åstadkommes för närvarande beträffande statsbidragen.

Statskontoret avstyrker, att Kungl. Maj:t skulle utan riksdagens hörande ha befogenhet att bestämma bidraget till högre belopp än enligt de generella reglerna.

De sakkunniga har framfört tanken på införandet av ett löpande årligt bidrag, då tjänstebostad inrymmes i av kommun eller allmännyttigt företag ägt hyreshus. Emellertid lärer hyresmarknad i allmänhet finnas i kom-

mun, som själv eller genom allmännyttigt företag uppfört hyreshus, varför bestämmelserna om tjänstebostad och byggnadsbidrag knappast torde få nämnvärd aktualitet i nu avsedda fall. Statskontoret kan icke ansluta sig till angivna tankegång.

Bostadsstyrelsen uttalar, att, därest statsbidrag skall utgå till lärarbostad i kommun eller allmännyttigt företag eller bostadsrättsförening tillhörigt bostadshus, detta bidrag bör ges formen av ett årligt bidrag. Styrelsen förutsätter därvid, att skoldistriktet förhvir lägenheten eller ingår som medlem i bostadsrättsföreningen och i andra hand upplåter bostaden åt läraren.

1952 års tjänstebostadsutredning ifrågasätter, om icke de sakkunnigas förslag om förhöjda statsbidrag bör underkastas förnyade överväganden. Utredningen erinrar därvid om sambandet mellan hyror och statsbidrag samt framhåller för sin del, att försiktigheten synes bjuda, att man i avvaktan på utredningens förslag rörande hyressättningen icke nu vidtar någon höjning av statsbidraget.

Allmänna statsbidragsutredningen vänder sig mot att tilläggsbidrag i hyresgrupp 1 införes samt att Kungl. Maj:t ges befogenhet att i undantagsfall bevilja högre statsbidrag än enligt de generella reglerna. Såsom skäl härför åberopas, att sakkunnigförslaget i dessa delar innebär avsteg från det nu gällande bidragssystemet av sådan art, att de är ägnade att motverka önskemålet om enkla och i möjligaste mån enhetliga grunder för statsbidrags utgående.

Svenska landskommunernas förbund och *svenska stadsförbundet* finner den av de sakkunniga förordade statsbidragshöjningen för låg och påyrkar högre statsbidragsbelopp. Förbunden anmäler därvid betänkligheter mot att de sakkunniga icke haft fria händer att följa den principen, att kommun bör beredas full kompensation för sina kostnader för tjänstebostads tillhandahållande. Vidare anser de, att de sakkunniga vid uppgörandet av sina förslag utgått från för låga byggnadskostnader. Landskommunernas förbund uttalar sig emot en differentiering av statsbidraget och avstyrker sålunda förslaget om tilläggsbidrag i hyresgrupp 1. Såsom skäl härför åberopas, att hyresgrupp 1 icke förekommer i de fyra nordligaste länen, där byggnadskostnaderna torde ligga högst. Stadsförbundet förordar för sin del, att statsbidraget differentieras efter byggnadskostnaderna.

Departementschefen

De sakkunnigas förslag i fråga om statens bidrag till anskaffande av tjänstebostäder för folkskolans lärare har föranlett vitt skilda uttalanden i remissutlåtandena. Redan av denna anledning finns det därför skäl att noga överväga, vad som beträffande detta statsbidrag är skäligt och lämpligt att göra i nuvarande läge, då förslag, som kan beröra tjänstebostä-

derna, relativt snart kan förväntas från såväl allmänna statsbidragsutredningen som 1952 års tjänstebostadsutredning. Ett ytterligare och än starkare skäl för en omprövning i nu förevarande sammanhang av de sakkunnigas förslag är, att detta förslag står i direkt samband med de sakkunnigas hyreshöjningsförslag, vilket jag icke tillstyrkt oförändrat. De statsbidrag, som de sakkunniga föreslagit höjda, är bidragen till anskaffande av tjänstebostäder, ej bidragen till reparationer och förbättringar. Nyanskaffningsbidragen avser i regel nybyggda bostäder och nästan uteslutande A-bostäder. För dessa har jag föreslagit en hyreshöjning med ungefär 40 procent, under det att de sakkunniga även för dessa bostäder föreslog 25 procents hyreshöjning.

De sakkunniga har framhållit, att på grund av sambandet mellan hyror och statsbidrag även en eventuell ändring av statsbidragens belopp bör bli av provisorisk natur. Jag delar denna uppfattning och vill särskilt understryka den därför, att enligt min mening statsbidraget under provisorietiden måste utmätas med viss försiktighet, så att icke statens bidrag vid en slutlig reglering av hyrorna eller av annat skäl relativt snart visar sig ha blivit för stort.

Jag kan därför icke tillstyrka statsbidrag av sådan storleksordning, att dessa bidrag skulle täcka hela den del av tjänstebostadskostnaden, som icke täckes av hyrorna. En viss del av nämnda kostnader måste kommunerna enligt min uppfattning alltfört bära.

Efter de nu nämnda övervägandena har jag funnit skäligt föreslå, att statens bidrag till anskaffande av tjänstebostäder för folkskolans lärare höjes med 2 000 kronor för alla slagen av bostäder, alltså från 18 000 kronor till 20 000 kronor för tjänstebostad för ordinarie folkskollärare och från 12 000 kronor till 14 000 kronor för tjänstebostad för annan lärare.

I likhet med bl. a. skolöverstyrelsen, statskontoret, vissa länsstyrelser, allmänna statsbidragsutredningen och svenska landskommunernas förbund kan jag icke tillstyrka särskilda tilläggsbidrag för tjänstebostäder i hyresgrupp 1.

Den nuvarande maximeringen till 40 procent av de styrkta byggnadskostnaderna bör enligt min mening bestå. Jag kan alltså icke tillstyrka de sakkunnigas förslag om en höjning av denna gräns till 50 procent. I likhet med bl. a. skolöverstyrelsen, statskontoret och allmänna statsbidragsutredningen avstyrker jag också förslaget om bemyndigande för Kungl. Maj:t att i undantagsfall bevilja högre statsbidrag än enligt de generella reglerna. Jag kan ej heller ansluta mig till de sakkunnigas uttalande om lämpligheten av att statsbidrag i vissa angivna fall skulle få ges i form av ett löpande årligt bidrag.

De sakkunniga har i samband med sina kostnadsberäkningar upptagit till behandling frågan om tidpunkten för de nya statsbidragsbeloppens

ikraftträdande. De har därvid funnit vissa skäl tala för retroaktiv tillämpning och ifrågasatt, om icke den av dem förordade höjningen av statsbidragsbeloppen borde tillämpas retroaktivt beträffande samtliga av Kungl. Maj:t efter 1951 års ingång beviljade statsbidrag till uppförande av tjänstebostäder. Tidpunkten för den nya höjningen skulle då sammanfalla med tidpunkten för ikraftträdandet av 1952 års provisoriska statsbidragshöjning. Kostnaderna för en dylik retroaktiv tillämpning av deras förslag uppskattar de sakkunniga till i avrundat belopp 10 miljoner kronor.

För egen del är jag icke beredd att tillstyrka någon retroaktiv tillämpning av de nya statsbidragsbeloppen. Jag föreslår, att dessa belopp skall gälla för de tjänstebostäder, beträffande vilka Kungl. Maj:t meddelar bidragsbeslut efter den 30 juni 1955.

9. Kostnadsberäkningar

Under en följd av år har å riksstatens åttonde huvudtitel uppförts ett förslagsanslag till Folkskolor m. m.: Byggnadsbidrag till tjänstebostäder. Från detta anslag utbetalas statsbidrag till skoldistrikt dels vid nybyggnad av tjänstebostad och vid inredande av tjänstebostad i inköpt eller annorledes förvärvad byggnad, dels ock vid om- eller tillbyggnad eller mer omfattande ändringsarbeten å sådan tjänstebostad, som vid kungörelsens den 30 december 1946 (SFS nr 887/1946, ändrad 600/1952) ikraftträdande icke motsvarade boställsordningens krav i vissa avseenden.

Om utgivande av statsbidrag meddelar Kungl. Maj:t beslut i samband med godkännande av byggnadsritningar för vederbörligt byggnadsarbete. Utbetalning av beviljat statsbidrag sker först sedan byggnadsarbetet utförts och avsynats samt godkänts. Till följd av att statsbidragets utbetalning i allmänhet sker först något budgetår efter det, varunder bidraget beviljats, beslutar riksdagen årligen dels om storleken av det riksstatsanslag, som skall uppföras i riksstaten för närmast följande budgetår, dels ock in till vilket belopp Kungl. Maj:t under samma budgetår må bevilja byggnadsbidrag till tjänstebostäder.

Förevarande anslag har för innevarande budgetår upptagits med 4 800 000 kronor, varjämte riksdagen medgivit, att Kungl. Maj:t må under nämnda budgetår bevilja bidrag ur anslaget med tillhoppa högst 6 000 000 kronor. För nästa budgetår har anslaget föreslagits uppfört med 5 500 000 kronor. (se prop. 1955:1, VIII ht, p. 253).

De sakkunniga framhåller till en början, att någon fullt tillförlitlig beräkning av det för en följd av budgetår till statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare erforderliga anslagsbehovet knappast kan göras, då

uppkommande kostnader i första hand är beroende av skoldistriktens vilja och förmåga att bygga tjänstebostäder. De sakkunniga har dock ansett sig böra ingå på en jämförelse mellan å ena sidan det vid oförändrade statsbidragsgrunder behövlige anslagsbehovet och å den andra det vid sakkunnigförslaget genomförande erforderliga medelsbehovet. Det för en femårsperiod vid oförändrade statsbidragsgrunder behövlige nybyggnadsbehovet av tjänstebostäder uppskattas av de sakkunniga till 2 063 bostäder för ordinarie folkskollärare och till 797 för annan lärare, d. v. s. till i genomsnitt 412 större och 160 mindre lärarbostäder för år. Genomföres åter det av de sakkunniga förordade tätortsförteckningssystemet torde en viss minskning av ifrågavarande nybyggnadsbehov uppkomma. Vid sådant förhållande beräknar de sakkunniga nybyggnadsbehovet för en femårsperiod till 1 250 bostäder för ordinarie folkskollärare och 650 för annan lärare, motsvarande ett årligt nybyggnadsbehov av 250 större och 130 mindre bostäder. Tätortsförteckningssystemets införande minskar alltså i viss utsträckning nybyggnadsbehovet och därmed även anslagsbehovet till statsbidrag. Denna minskning motverkas emellertid av den av de sakkunniga förordade höjningen av statsbidragsbeloppen. De årliga kostnaderna för statsbidrag till tjänstebostäder under en femårsperiod beräknar de sakkunniga vid oförändrade statsbidragsgrunder till ett avrundat belopp av 9 400 000 kronor samt vid bifall till tätortsförteckningssystemets införande och till den förordade höjningen av statsbidragsbeloppen till i runt tal 9 850 000 kronor, allt under den förutsättningen att förut angivna nybyggnadsbehov i båda fallen helt tillgodoses under femårsperioden.

De sakkunniga har emellertid icke räknat med att hela nybyggnadsbehovet skall kunna helt tillgodoses under en femårsperiod. De har i stället utgått från att det i praktiken kommer att bli ett tjänstebostadsbyggande av i stort sett samma omfattning som under de tre senast tilländalupna budgetåren. Vid sådant förhållande torde enligt de sakkunnigas beräkningar anslaget till statsbidrag till tjänstebostäder under de närmaste åren kunna begränsas till i genomsnitt omkring 8 000 000 kronor, varav 1 000 000 kronor skulle falla å statsbidrag till ombyggnader m. m. av äldre tjänstebostäder. Vid bedömande av detta ökade anslagsbehov torde böra beaktas, att det nu föreliggande behovet av nya tjänstebostäder beräknas bli täckt tidigare — sannolikt inom loppet av sju à åtta år — än man med hittillsvarande byggnadstakt kunnat räkna med. Enligt de sakkunnigas uppfattning bör också ett införande av tätortsförteckningssystemet efter en viss övergångsperiod leda till ett undan för undan minskat behov av att bygga nya tjänstebostäder, då det kan förutsättas, att allt flera orter kommer att uppföras å tätortsförteckningarna.

Departementschefen. De sakkunniga har vid sina kostnadsberäkningar utgått ifrån, att det under de närmast kommande åren kommer att bli ett

tjänstebostadsbyggande av i stort sett samma omfattning som under de tre budgetåren 1951/54. Genom de sakkunnigas olika förslag — främst tätortsförteckningarna — antages ett nu beräkningsbart nybyggnadsbehov bli täckt inom loppet av 7 à 8 år.

Enligt min mening är det av finansiella skäl motiverat, att man tills vidare icke överskrider den kostnadsram av 6 miljoner kronor för tjänstebostadsbidragen, som gällt sedan budgetåret 1953/54. Jag förordar därför, att den av riksdagen fastställda maximisumman för Kungl. Maj:ts bidragsbeslut åtminstone för nästa budgetår men även — om ej ändrade förhållanden inträder — för de närmast därpå följande budgetåren bibehålles vid 6 miljoner kronor. Sker så, kommer också det årliga anslagsbehovet från och med budgetåret 1956/57 och tills vidare att vara ungefär 6 miljoner kronor.

Därest av anslaget årligen ungefär 1 miljon kronor avses för reparations- och förbättringsarbeten, kommer med de av mig förordade statsbidragsbeloppen bidrag årligen att kunna ges för nybyggnad av ungefär 183 större och 95 mindre tjänstebostäder (enligt den proportion, som följer av de sakkunnigas uppgift om nybyggnadsbehovet: 1250 större och 650 mindre bostäder under närmaste femårsperiod). Mitt förslag innebär alltså, att nybyggnadsbehovet blir täckt på knappt sju år. Årligen kommer statsbidrag att kunna beviljas för ungefär 275 nya tjänstebostäder. Detta innebär en viss minskning mot budgetåret 1953/54 (300 tjänstebostäder) men en ökning i jämförelse med budgetåren 1951/52 och 1952/53 (256 resp. 243 tjänstebostäder).

10. Hemställan

Vid bifall till de förslag, som jag i det föregående framlagt, erfordras vissa ändringar i folkskolestadgan, folkskolans avlöningsreglemente, boställsordningen för folkskolans lärare och kungörelsen angående statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare. De sakkunniga har i betänkandet framlagt förslag till erforderliga författningsändringar. Dessa förslag bygger emellertid på de sakkunnigas olika förslag i sakfrågorna och måste därför delvis omarbetas.

Under åberopande av vad jag i det föregående i skilda hänseenden anfört och föreslagit hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) godkänna av mig förordade ändringar i fråga om *dels* skoldistrikts skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder åt folkskolans lärare, *dels* lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad, *dels* tjänstebostads beskaffenhet m. m. i vis-

sa hänseenden, *dels* hyressättningen för folkskolans tjänstebostäder, *dels ock* statsbidrag till anskaffande av dylika tjänstebostäder;

b) medgiva, att under budgetåret 1955/56 må beviljas byggnadsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare med tillhoppa högst 6 000 000 kronor.

Vad departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen samt förordnar, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Margaretha Blennow

**De sakkunnigas preliminära förslag
till tätortsförteckningar**

Tätort	Kommun
Stockholm	Stockholms stad
Stockholms län	
<i>Södra inspektionsområdet</i>	
Boo	Boo
Botkyrka utom Norsborgs och Kyrkskolans skolområden	Botkyrka
Gustafsberg	Gustafsberg
Huddinge	Huddinge
Järfälla	Järfälla
Lidingö	Lidingö stad
Nacka	Nacka stad
Nynäshamn	Nynäshamns stad
Saltsjöbaden	Saltsjöbadens köping
Solna	Solna stad
Sundbyberg	Sundbybergs stad
Södertälje	Södertälje stad
Tyresö utom Kyrkskolans skolområde	Tyresö
Österhaninge utom Kyrkskolans skolområde	Österhaninge
Östertälje	Östertälje
Dalarö samhälle	Dalarö
Träkvista (med Närlunda) och Drottningholm	Ekerö
Uttran	Grödinge
Järna samhälle och Mölnbo	Järna
Rönninge	Salem
Stora Vika	Sorunda
Nykvarn	Turinge
Västerhaninge samhälle och Tungelsta	Västerhaninge
 <i>Norra inspektionsområdet</i>	
Öregrund utom Gräsö	Öregrunds stad
Östhammar	Östhammars stad
Hallstavik och Herräng	Häverö
Knivsta samhälle	Knivsta
Rimbo	Sjuhundra
Norrtälje	Norrtälje stad
Sigtuna utom S:t Per och Haga	Sigtuna stad
Märsta samhälle	Märsta
Vallentuna samhälle	Vallentuna

Tätort	Kommun
Täby	Täby köping
Akersberga	Österåker
Upplands Väsby	Upplands Väsby
Sollentuna	Sollentuna köping
Vaxholm utom Rindö	Vaxholms stad
Djursholm	Djurholms stad
Danderyd	Danderyds köping
Stocksund	Stocksunds köping

Uppsala län

Österbybruk	Dannemora
Enköping (med Fanna)	Enköpings stad
Bålsta	Häbo
Grillby	Norra Trögd
Gimo, Upplands-Tuna och Alunda	Oland
Tierp	Tierps köping
Örbyhus	Vendel
Skutskär-Harnäs-Bodarna, Östanå, Älvkarleö bruk och Marma	Älvkarleby
Uppsala (med Stora Sunnersta, Graneberg, Val- sätra, Malma, Norby, Nyby, Gamla Uppsala)	Uppsala stad

Södermanlands län*Östra inspektionsområdet*

Gnesta samhälle utom Framnäs	Gnesta
Nyköping utom Arnö	Nyköpings stad
Oppeby	Svärta
Oxelösund	Oxelösunds stad
Strängnäs utom Malmby	Strängnäs stad
Mariefred utom Taxinge	Mariefreds stad
Trosa	Trosa stad

Västra inspektionsområdet

Eskilstuna (med Grangärdet, Brottsta, Ekeby, Berga m. Borsökna, Mesta, Ärna)	Eskilstuna stad
Flen	Flens stad
Skogstorp med Rosenfors	Husby-Rekarne
Hällbybrunn och Rekarne samhälle	Hällby
Katrineholm	Katrineholms stad
Malmköping	Malmköpings köping
Mellösa samhälle och Hälleforsnäs	Mellösa
Sköldinge samhälle (med Kantorp) och Valla	Sköldinge
Torshälla	Torshälla stad
Vingåker (med Hacksta och Myresjö) och Högsjö	V. Vingåker
Ärla samhälle	Ärla

Tätort

Kommun

Östergötlands län*Östra inspektionsområdet*

Kisa	Västra Kinda
Rimforsa	Norra Kinda
Åtvidabergs samhälle utom ytterområdena	Åtvidabergs köping
Kimstad	Norsholm
Skärblacka samhälle	Skärblacka
Finspångs samhälle	Finspångs köping
Åby samhälle	Kvillinge
Gusums samhälle	Ringarum
Valdemarsvik	Valdemarsviks köping
Norrköping (med Svärtinge och Lindö)	Norrköpings stad
Söderköping	Söderköpings stad

Västra inspektionsområdet

Ödeshögs samhälle	Ödeshög
Boxholm	Boxholms köping
Österbymo	Ydre
Landeryds samhälle	Landeryd
Kärna	Kärna
Vreta Kloster	Vreta Kloster
Linköping	Linköpings stad
Motala utom Björketorp och Bastuberg	Motala stad
Vadstena	Vadstena stad
Skänninge	Skänninge stad
Mjölby	Mjölby stad

Jönköpings län*Östra inspektionsområdet*

Mariannelund	Mariannelunds köping
Aneby	Bredestad
Forserums samhälle	Forserum
Vrigstads samhälle	Vrigstad
Malmbäcks samhälle	Malmbäck
Bodafors	Bodafors köping
Österkorsberga	Korsberga
Ekenässjön	Vetlanda landskommun
Landsbro	Lannaskede
Nässjö	Nässjö stad
Sävsjö	Sävsjö stad
Vetlanda	Vetlanda stad
Eksjö	Eksjö stad
Stockaryd	Hjälmseryd
Tranås (med Sommen)	Tranås stad

Tätort	Kommun
<i>Västra inspektionsområdet</i>	
Tenhult	Tenhult
Smål. Taberg	Månsarp
Norrahammar utom Sandseryd	Norrahammars köping
Bankeryds samhälle	Bankeryd
Gnosjö samhälle och Hillerstorp	Gnosjö
Gislaveds samhälle	Gislaveds köping
Anderstorps samhälle med Törås	Anderstorps köping
Smålandsstenar	Villstad
Landeryd och Hyltebruk	Hylte
Reftele samhälle	Reftele
Bredaryds samhälle	Bredaryd
Smål. Rydaholm	Rydaholm
Skillingaryd	Skillingaryds köping
Vaggeryds samhälle och Götafors	Vaggeryds köping
Jönköping (med Hovslätt) utom Järstorp	Jönköpings stad
Huskvarna	Huskvarna stad
Fagerslätt, Jutaholm och Stensholm	Hakarp
Värnamo utom Hörle, Nederby och Aminne	Värnamo stad
Gränna utom Mörstorp, Uppgränna, Reaby och Örserum	Gränna stad

Kronobergs län*Västra inspektionsområdet*

Ryd	Almundsryd
Vislanda samhälle	Vislanda
Älmhult	Älmhults köping
Traryds samhälle och Strömsnäsbruk	Traryds köping
Markaryd	Markaryds köping
Ljungby	Ljungby stad

Östra inspektionsområdet

Åseda	Åseda köping
Braås samhälle	Braås
Lenhovda samhälle	Lenhovda
Orrefors	Hälleberga
Kosta	Ekeberga
Skruv	Ljuder
Lessebo	Lessebo köping
Hovmantorp	Hovmantorps köping
Tingsryds samhälle	Tingsryds köping
Öjaby	Bergunda
Lammhults samhälle	Lammhult
Moheda samhälle	Moheda
Alvesta samhälle	Alvesta köping
Växjö	Växjö stad

Tätort

Kommun

Kalmar län*Norra inspektionsområdet*

Västervik	Västerviks stad
Oskarshamn	Oskarshamns stad
Vimmerby	Vimmerby stad
Överums samhälle	Överum
Gamleby samhälle	Gamleby
Ankarsrum	Hallingeberg
Södra Vi samhälle	Södra Vi
Kristdala samhälle	Kristdala
Hultsfred	Hultsfreds köping
Målilla samhälle	Målilla
Virserums samhälle	Virserum
Döderhults kyrkotrakt (Svalliden m. m.) och Påskallavik	Döderhult

Södra inspektionsområdet

Högsby samhälle och Berga	Högsby
Mönsterås	Mönsterås köping
Blomstermåla	Ålem
Emmaboda	Emmaboda köping
Torsås samhälle	Torsås
Mörbylånga samhälle	Mörbylånga
Kalmar (med Berga villastad)	Kalmar stad
Nybro	Nybro stad
Borgholm	Borgholms stad

Gotlands län

Fårösund	Fårösund
Slite samhälle	Slite köping
Roma	Romakloster
Klintehamns samhälle	Klintehamn
Hemse samhälle	Hemse
Visby	Visby stad

Blekinge län

Lyckeby samhälle	Lyckeby
Torskors	Lyckeby och Karlskrona stad
Rödeby samhälle	Rödeby
Kallinge	Ronneby landskommun
Bräkne-Hoby samhälle	Bräkne-Hoby
Asarums samhälle och Svängsta	Asarum
Olofström	Olofströms köping

Tätort	Kommun
Jämshögs samhälle	Jämshög
Mörrums samhälle	Mörrum
Lister-Mjällby	Mjällby
Karlskrona (med Hästö och Gullberna)	Karlskrona stad
Ronneby	Ronneby stad
Karlshamn	Karlshamns stad
Sölvesborg	Sölvesborgs stad

Kristianstads län*Östra inspektionsområdet*

Borrby samhälle	Borrby
Tomelilla samhälle	Tomelilla köping
Everöd med Lyngby	Everöd
Tollarps samhälle	Tollarp
Åhus samhälle	Åhus köping
Bromölla	Bromölla köping
Knislinge samhälle	Knislinge
Broby med Västraby	Broby
Glimåkra samhälle	Glimåkra
Lönsboda	Örkened
Kristianstad	Kristianstads stad
Simrishamn utom ytterområdena	Simrishamns stad

Västra inspektionsområdet

Osby köping	Osby köping
Hästveda samhälle	Hästveda
Vittsjö	Vittsjö
Bjärnums samhälle	Bjärnum
Vinslöv	Vinslövs köping
Sösdala samhälle	Sösdala
Tyringe samhälle	Tyringe
Ljungbyhed	Riseberga
Perstorp utom Oderljunga	Perstorps köping
Örkelljunga samhälle	Örkelljunga
Munka-Ljungby samhälle	Munka-Ljungby
Klippan utom Västra Sönnarslöv och Vedby	Klippans köping
Förlövsholms samhälle	Förlövsholm
Kvidinge samhälle	Kvidinge
Åstorp (med Nyvång och Hyllinge) utom Västra Broby	Åstorps köping
Skånes Fagerhults samhälle	Skånes Fagerhult
Skålderviken	Barkåkra
Båstad	Båstads köping
Ängelholm (med Rebbelberga, Haradal och Skörpinge) utom Höja och Mardal-Bonarp	Ängelholms stad
Hässleholm	Hässleholms stad

Malmöhus län*Norra inspektionsområdet*

Hälsingborg	Hälsingborgs stad
Landskrona (med Borstahusen)	Landskrona stad
Eslöv utom Kastberga	Eslövs stad
Höganäs	Höganäs stad
Bjuv utom Gunnarstorp	Bjuvs köping
Furulund utom Stävie	Furulunds köping
Kävlinge	Kävlinge köping
Hörby	Hörby köping
Höör	Höörs köping
Svalövs samhälle (med Felestad)	Svalöv
Marieholms samhälle	Marieholm
Hittarp-Laröd	Ödåkra
Väsby kyrkby	Väsby
Billesholm utom Fäladen	Billesholm

Södra inspektionsområdet

Lomma köping	Lomma köping
Södra Sandby samhälle	Södra Sandby
Dalby samhälle	Dalby
Genarps samhälle	Genarp
Veberöds samhälle	Veberöd
Staffanstorps samhälle	Staffanstorp
Åkarp och Arlöv	Burlöv
Bunkeflo strand och Klagshamn	Bunkeflo
Vellinge samhälle	Vellinge
Höllviksnäs	Räng
Svedala köping	Svedala köping
Anderslövs samhälle	Anderslöv
Skurups köping utom Svaneholm och Sandåkra	Skurups köping
Skivarp	Vemmenhög
Rydsgårds samhälle	Rydsgård
Köpingebro	Herrestad
Sjöbo samhälle	Sjöbo köping
Lövestad	Östra Färs
Malmö	Malmö stad
Lund med viss bebyggelse intill staden	Lunds stad och Staf- fanstorps kommun
Ystad	Ystads stad
Trelleborg	Trelleborgs stad
Skanör	Skanör med Falsterbo stad

Hallands län

Halmstad	Halmstads stad
Varberg	Varbergs stad

Tätort	Kommun
Falkenberg utom Skrea	Falkenbergs stad
Kungsbacka	Kungsbacka stad
Laholm	Laholms stad
Oskarström	Oskarströms köping
Getinge samhälle	Getinge

Göteborgs och Bohus län*Södra inspektionsområdet*

Landvetters samhälle	Landvetter
Mölnlycke	Råda
Källeredes samhälle	Källered
Askims samhälle och Hovås	Askim
Lillhagen (med S:t Jörgens och Lillhagens sjukhus)	Göteborgs stad och Säve kommun
Stenungsunds samhälle	Stenungsund
Göteborg med Toltorp, Krokslätt, Partille och Bäckedalen	Göteborgs stad, Möln- dals stad samt Partil- le och Tuve kommu- ner

Fiskebäck, Näset, Kvillängen med Västra Aröd,
Tingstad med Bällskär och Östra Aröd, Backa-
dalen med Skälltorp

Möln-
dal
Kungälv
Marstrand

Göteborgs stad
Möln-
dals stad
Kungälv-
stad
Marstrand-
stad

Norra inspektionsområdet

Uddevalla utom Björkbäck-Grindhults skolområde	Uddevalla stad
Lysekil utom Lyse	Lysekils stad
Strömstad	Strömstads stad
Ljungskile-Lyckornas samhälle	Ljungskile
Gravarne-Tångens samhälle	Södra Sotenäs
Grundsunds samhälle	Skaftö
Smögens samhälle	Smögen
Hunnebostrand	Tossene
Munkedals samhälle	Munkedal
Grebbestad	Tanum

Älvsborgs län*Norra inspektionsområdet*

Bengtstors	Bengtstors köping
Billingsfors	Steneby och Lelång
Brålanda samhälle	Brålanda
Bäckefors samhälle	Bäckefors

Tätort	Kommun
Dals Långed	Steneby
Dals Rockstock	Kroppfjäll
Ed med Äng	Dals Ed
Färgelanda samhälle	Färgelanda
Halvordstorp	Södra Väne
Mellerud utom Kambol och Järn	Melleruds köping
Trollhättan	Trollhättans stad
Vargön	Västra Tunhem
Vänersborg utom Grunnebo och Ryr	Vänersborgs stad
Amål	Amåls stad
<i>Västra inspektionsområdet</i>	
Alingsås utom Lygnared	Alingsås stad
Kinna	Kinna köping
Skene	Skene köping
Lilla Edet	Lilla Edets köping
Surte	Nödinge
Älvängen	Starrkärr
Aspenäs	Lerum
Vårgårda samhälle	Vårgårda
Nol	Starrkärr
Lerums samhälle	Lerum
Tollered	Skallsjö
Alafors	Starrkärr
Floda	Skallsjö
Örby samhälle	Örby
Bohus	Nödinge
Agnesberg	Angered
Bollebygds samhälle	Bollebygd
Kinnahult	Kinna köping och Örby kommun
<i>Östra inspektionsområdet</i>	
Herrljunga samhälle	Herrljunga köping
Dalsjöfors	Toarp
Sjömarken	Borås stad och Sandhults kommun
Sandared	Sandhult
Fritsla samhälle	Fritsla
Svenljunga samhälle	Svenljunga köping
Limmareds samhälle	Limmared
Tranemo samhälle	Tranemo
Borås utom Funningens, Ryssnäs, Transås och Viareds skolområden	Borås stad
Ulricehamn utom Brunn	Ulricehamns stad

Tätort

Kommun

Skaraborgs län*Östra inspektionsområdet*

Falköping	Falköpings stad
Hjo	Hjo stad
Skövde	Skövde stad
Tidaholm	Tidaholms stad
Tibro	Tibro köping
Töreboda utom Bäck, Fredsberg och Hubberud	Töreboda köping
Karlsborg	Karlsborg
Skultorps samhälle	Skultorp
Hova samhälle	Hova
Habo samhälle	Habo
Stenstorps samhälle	Stenstorp

Västra inspektionsområdet

Grästorps samhälle	Grästorp
Nossebro	Essunga
Vara	Vara köping
Götene samhälle	Götene köping
Gullspång	Annehärad och Visnum
Mariestad utom Leksberg	Mariestads stad
Lidköping	Lidköpings stad
Skara	Skara stad

Värmlands län*Västra inspektionsområdet*

Arvika	Arvika stad
Säffle utom Tveta	Säffle stad
Årjäng	Årjängs köping
Charlottenberg	Eda
Åmotfors med Kroppstadsfors	Eda och Älgå

Mellersta inspektionsområdet

Segmon och Slottsbron	Ed
Forshaga samhälle	Forshaga köping
Torsby	Fryksände
Skåre	Grava
Grums med Slottsbron	Grums
Skoghall	Hammarö
Karlstad (med Råtorp och Älvåker)	Karlstads stad
Munkfors samhälle och Munkeryd	Munkfors
Edsvalla och Vålberg	Nor
Molkom	Nyed
Kil	Stora Kil
Sunne	Sunne köping
Deje	Ullerud
Skattkärr	Östra Fågelvik

	Tätort	Kommun
<i>Östra inspektionsområdet</i>		
	Storfors	Storfors köping
	Nykroppa	Kroppa
	Lesjöfors	Rämmen
	Kristinehamn utom Varnumsdelen	Kristinehamns stad
	Filipstad	Filipstads stad
	Hagfors utom Torsbydelen	Hagfors stad
Örebro län		
<i>Södra inspektionsområdet</i>		
	Lillån	Axberg
	Pålsboda	Sköllersta
	Laxå samhälle	Laxå köping
	Vretstorp och Östansjö	Viby
	Hallsberg	Hallsbergs köping
	Fjugesta	Lekeberg
	Örebro (med Adolfsberg) utom Karlslund och Eker	Örebro stad
	Kumla	Kumla stad
	Askersund utom Ljungås	Askersunds stad
<i>Norra inspektionsområdet</i>		
	Karlskoga utom Högåsen, Linnebäck, Stenbäcken, Lonnhyttan, Kedjeåsen, Granbergsdal, Skråmmen, Karlsdal och Sibbo	Karlskoga stad
	Lindesberg	Lindesbergs stad
	Nora	Nora stad
	Degerfors utom Strömtorp, Knutsbol och Älgåsen	Degerfors köping
	Hällefors utom Sikfors, Skålen, Sängen, Silvergruvan, Sävsjön och Pansartorp	Hällefors köping
	Kopparberg (med Riggards)	Kopparbergs köping och Ljusnarsbergs kommun
	Fellingsbro samhälle	Fellingsbro
	Frövi	Näsby
	Grythyttans samhälle	Grythyttan
	Bångbro och Ställdalen	Ljusnarsberg
Västmanlands län		
	Arboga utom Säterbo	Arboga stad
	Fagersta utom Avestbo och Hedkärra	Fagersta stad
	Hallstahammar utom Bergs, Kyrkskolans, Näs- lunds och Trångfors skolområden	Hallstahammars köping
	Fjärdhundra samhälle	Fjärdhundra
	Kolbäckens samhälle och Kviksund	Kolbäck
	Kolsva bruk	Kolsva
	Kungsör	Kungsörs köping

Tätort	Kommun
Köping	Köpings stad
Tärnsjö	Nora
Norbergsby och Kärrgruvan	Norberg
Ramnäs bruk och Virsbo bruk	Ramnäs
Sala utom Broddbo och Saladamm	Sala stad
Skinnskattebergs samhälle	Skinnskatteberg
Skultuna bruk	Skultuna
Surahammar	Sura
Tillberga samhälle	Tillberga
Morgongåva	Vittinge
Västerfärnebo kyrkby	Västerfärnebo
Heby	Västerlövsta
Västerås utom Skerike, Badelunda och Lundby	Västerås stad
Åby	Östervåla
Kopparbergs län	
<i>Västra inspektionsområdet</i>	
Smedjebacken med Morgårdshammar	Smedjebackens köping och Norrbäcke kom- mun
Ludvika	Ludvika stad
Lyckåker och Östansbo	Ludvika landskommun
Grängesberg och Björkås	Grängärde
Fredriksberg	Säfsnäs
Vansbro och Dala-Järna	Järna
Malungs samhälle samt Mobyms, Hole och Kyrk- skolans skolområden	Malung
<i>Östra inspektionsområdet</i>	
Avesta	Avesta stad
Borlänge	Borlänge stad
Falun (med Slätta, Stenslund, Daglöstäkten och Slussen)	Falu stad
Hedemora	Hedemora stad
Säter utom Bispberg och Kullsveden	Säters stad
Krylbo	Krylbo köping
Horndal	By
Fors och Karlbo	Folkärna
Skogsbo med Rutbo och Högbo	Grytnäs
Långshyttan	Husby
Korsnäs, Grycksbo, Hälsinggården med Haralds- bo, Främby med Källviken och Österå	Stora Kopparberg och Vika
Romme, Ornäs, Gylle, Bro, Söpnarby, Västanäng, Svärdsjö och Alsbäck	Stora Tuna
Brunna och Västerby	Hedemora landskommun

Tätort	Kommun
<i>Norra inspektionsområdet</i>	
Bjursås kyrkby och Sägmyra	Bjursås
Boda kyrkby och Ovanmyra	Boda
Röndalen (med Enviksbyn)	Enviken
Idre Kyrkby	Idre
Särna kyrkby	Särna
Leksands Noret, Akerö, Övermo, Romma, Ulvi, Tible, Häradsbygden och Djura	Leksand
Mora samhälle, Morkarlby, Tuvan, Färnäs, Nus- näs, Östnor, Öna, Bjäkenbacken och Vika	Mora
Morastrand	Morastrands köping
Östanvik och Furudal	Ore
Kyrkbyn, Trunna, Born, Hansjö och Skattung- byn	Orsa
Rättviks samhälle (med Lerdal), Vikarbyn, Sö- derås, Ingels, N. och Ö. Gärdsjö	Rättvik
Siljansnäs samhälle	Siljansnäs
Sollerö (området på ön)	Sollerön
Borgärdet och Lingshed	Svärdsjö

Gävleborgs län

Södra inspektionsområdet

Gävle (med Strömsbro, Stigslund och Bomhus)	Gävle stad
Sandvikens stad utom Överbyn	Sandvikens stad
Storvik	Storviks köping
Hofors brukssamhälle	Hofors
Hagaström och Hemlingby	Valbo

Mellersta inspektionsområdet

Alfta samhälle	Alfta
Kyrkbyn samt Arbrå och Vallsta samhällen	Arbrå
Bollnäs	Bollnäs stad
Ren, Granberg (med Säversta) och Lottefors	Bollnäs landskommun
Kilafors och Landa	Hanebo
Kyrkbyn-Gruvbyn	Los
Vågbro	Norråla
Edsbyn och Roteberg	Ovanåker
Lingbo	Skog
Marmaverken (med Kingsta), Bergvik-Vansäter, Mohed, Östanbo, Ljusne-Ala (med Ljusne bruk), Vallvik samt Inas, Håfs, Hedens, Ellnes och Onsångs skolområden	Söderåla
Söderhamn (med Stugsund och Sandarne)	Söderhamns stad

Tätort

Kommun

Norra inspektionsområdet

Bergsjö samhälle
Lund och Näsvisken
Färila
Hudiksvall utom Idenor
Björka
Järvsö samhälle
Ljusdal
Ljusdal (med Hovsberg, Vij och Nore) samt Tall-
åsen

Bergsjö
Forsa
Färila-Kårböle
Hudiksvalls stad
Hälsingtuna
Järvsö
Ljusdals köping

Ljusdals landskommun

Västernorrlands län*Södra inspektionsområdet*

Sundsvall
Ånge
Vivsta, Fagervik, Sörberge, Bergforsen och Sandarna
Skönsberg, Johannedal, Skönvik-Sund och Tunadal
Vi-Alvik
Söråker-Strand
Njurundabommen, Nolby-Kvissle, Svartvik och Stockvik
Granlo-Högom, Bergsåker och Nacksta
Fränsta och Ljungaverk
Matfors

Sundsvalls stad
Ånge köping

Timrå köping

Sköns köping
Alnö
Hässjö

Njurunda
Selånger
Torp
Tuna

Mellersta inspektionsområdet

Härnösand
Kramfors
Sollefteå utom Multrä
Långsele samhälle
Ramssele samhälle
Hoting

Härnösands stad
Kramfors stad
Sollefteå stad
Långsele
Ramssele
Tåsjö

Norra inspektionsområdet

Järved och Högland
Husum
Krånge
Mjällom
Bjästa
Själlevads samhälle, Alfredshem, Domsjö, Gull-
änget, Gene, Sund och Österås
Örnsköldsvik

Arnäs
Grundsunda
Junsele
Nordingrå
Nätra

Själlevad
Örnsköldsviks stad

Tätort

Kommun

Jämtlands län*Södra inspektionsområdet*

Svenstavik	Berg
Brunflo samhälle	Brunflo
Bräcke samhälle	Bräcke
Hornsberg	Frösö köping
Hammarstrand	Ragunda
Gällö och Pilgrimstad	Revsund
Sveg	Svegs köping
Östersund	Östersunds stad
Bispfors och Bispgården	Fors
Hede samhälle	Hede
Ytterhogdal	Hogdal
Kälarne samhälle	Kälarne
Funäsdalen	Tännäs

Norra inspektionsområdet

Krokom (med Hissmofors)	Rödön
Söre	Lit
Hammerdals samhälle	Hammerdal
Strömsund (med Bredgård) och Ulriksfors	Ström
Gäddede	Frostviken
Mörsils samhälle (med Äggfors)	Mörsil
Järpen	Undersåker

Västerbottens län*Södra inspektionsområdet*

Nordmalings samhälle och Rundvik	Nordmaling
Hörnefors samhälle	Hörnefors
Bjurholms samhälle	Bjurholm
Vännäsby	Vännäs landskommun
Vännäs	Vännäs köping
Obbola och Holmsund	Holmsunds köping
Sävars samhälle	Sävar
Dorotea samhälle	Dorotea
Åsele samhälle	Åsele
Umeå	Umeå stad
Teg och Backen	Umeå landskommun

Mellersta inspektionsområdet

Hällnäs, Vindeln och Tvärälund	Degerfors
Robertsfors	Bygdeå
Änåset och Flarken	Nysätra
Burträsk samhälle, Bygdsiljum och Nedre Åbyn	Burträsk
Kristineberg	Lycksele landskommun

Tätort	Kommun
Stensele samhälle, Gunnarn och Storuman Vilhelmina Lycksele Lövångers samhälle	Stensele Vilhelmina köping Lycksele stad Lövånger
<i>Norra inspektionsområdet</i>	
Bureå samhälle Sunnanå, Medle, Stämninggården, Boliden, Kåge och Kyrkobordet med Böle Byske samhälle, Frostkåge, Östanbäck, Ostvik, Drängsmark och Åbyn med Brännfors Jörns samhälle Norsjö samhälle och Bastuträsk Malåträsk och Adak Sorsele samhälle Skellefteå (med Hedensbyn, Bergsbyn, Bergs- holmen, Ursviken, Furunäs och Skelleftehamn)	Bureå Skellefteå landskommun Byske Jörn Norsjö Malå Sorsele Skellefteå stad
Norrbottnens län	
<i>Södra inspektionsområdet</i>	
Piteå Hortlax samhälle med Innimarken och Bergsviken- Storfors Munksund, Pitholm, Öjebyn och Roknäs med Sjulnäs Älvsbyn Arvidsjaur samhälle Arjeplogs samhälle	Piteå stad Hortlax Piteå landskommun Älvsbyns köping Arvidsjaur Arjeplog
<i>Mellersta inspektionsområdet</i>	
Gammelstad och Bergnäset Harads Jokkmokks kyrkostad, Harsprånget och Porjus Luleå (med Notviken), Mjölkudden, Skurholmen, Svartöstaden, Malmudden och Örnäset Boden Svartbjörnsbyn, Fagernäs och Heden	Nederluleå Edefors Jokkmokk Luleå stad Bodens stad Överluleå
<i>Norra inspektionsområdet</i>	
Gällivare samhälle, Malmberget, Koskullskulle, Dennewitz och Hakkas Kiruna C, Tuolluvaara och Vittangi Råneå samhälle, Niemisel och Böle Töre samhälle, Sirknäs och Sören	Gällivare Kiruna stad Råneå Töre

	Tätort	Kommun
<i>Östra inspektionsområdet</i>		
Haparanda		Haparanda stad
Karungi		Karl Gustav
Juoksengi, Svanstein och Matarengi		Övertorneå
Pajala samhälle		Pajala
Kalix, Risögrund, Karlsborg, Båtskärsnäs och Innanbäcken		Nederkalix
Seskarö		Nedertorneå